

# **VANHEMPIEN KOKEMUKSIA ERITYISLASTEN OPPIMISEN TUESTA**



Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomikoulutus

Syksy 2022

Sara Finér

Sosionomikoulutus

Tekijä Sara Finér

Työn nimi Vanhempien kokemuksia erityislasten oppimisen tuesta

Ohjaaja Paula Rantamaa

Tiivistelmä

Vuosi 2022

Opinnäytetyön aiheena oli erityisoppilaiden tukipalvelut vanhempien näkökulmasta tarkasteltuna. Opinnäytetyössä tehdyn tutkimuksen tavoitteena oli selvittää erityislasten vanhempien kokemuksia tukipalveluiden saamisesta ja riittävydestä sekä vanhempien ehdotuksia palveluiden kehittämiseksi. Opinnäytetyö liittyi Oikeus oppia -hankkeeseen, jossa kerättyä haastatteluaineistoa käytettiin tässä opinnäytetyössä.

Haastatteluaineisto oli kerätty haastattelemalla eri teemoista kymmentä vanhempaa, joiden lapset olivat kolmiportaisen tuen piirissä. Tähän opinnäytetyöhön valittiin viiden vanhemman haastattelut. Aiheina olivat erityisopetus, erityisoppilaat ja erityisen tuen mukaiset tukipalvelut. Aineisto analysoitiin käyttäen sisällönanalyysia. Toisena analyysin menetelmänä käytettiin teemoittelua.

Tutkimus osoitti, että erityislasten vanhempien arki on hyvin kuormittavaa. Suuri osa vanhempien huolista liittyy lapsen koulunkäyntiin ja siihen, kuinka koulu pystyy mukautumaan erityislasten tarpeiden mukaisesti. Pääasiassa haastatellut vanhemmat olivat tyytyväisiä koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön. Eniten vanhemmat kertoivat tarvitsevansa vertaistukea ja ohjaajaa, joka on läsnä lapsen arjessa, sekä koulussa että vapaa-ajalla. Vanhemmat toivoivat myös, että jatkossa palveluita uudistettaisiin niin, että ne tarjoaisivat heille lisää vapaa-aikaa. Vapaa-ajan lisääntyminen tarjoaisi vanhemmille mahdollisuuden palautumiseen ja voimaantumiseen.

Avainsanat Oppimisvaikeudet, oppimisen tuki, erityisopetus

Sivut 42 sivua

Sociology education

Abstract

Author Sara Finér

Year 2022

Subject The experiences of parents of support services of children with special educational needs

Supervisor Paula Rantamaa

---

The thesis examines support services for children with special educational needs from the point of view of the parents. The aim of the thesis was to find out the experiences of parents of children with special needs about the availability and adequacy of support services and the parents' suggestions for developing the services. The thesis is related to the Right to Learn project. Interview material collected in the project was used in this thesis.

The interview material was originally collected through a thematic interview with nine parents whose children received support for learning. Interviews with five parents were selected for this thesis. The topics were special needs education, students with special needs and special needs support services. The material was analysed through content analysis. As a second analysis method, key topics, or themes, were searched for in the material.

The results show that the daily lives of parents of special children is very stressful. Most of the concerns of the parents are related to the child's schooling and how the school can adapt to the needs of children with special needs. The interviewed parents were mainly satisfied with the co-operation between school and home. What parents need most are peer support and a counsellor who is present in the child's daily life, both at school and in their free time. Parents would also like the services to be reformed so that they provide more free time for parents. An increase in free time would provide an opportunity for parents to recover and become empowered.

Keywords Learning difficulties, support for learning, special needs education

Pages 42 pages

## Sisällysluettelo

1	Johdanto .....	1
2	Opinnäytetyön työelämäyhteys .....	2
3	Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ja lähtökohdat .....	3
4	Autismikirjon häiriöt ja haasteet oppimisessa .....	7
4.1.	Autismikirjon häiriöiden ilmeneminen .....	7
4.2.	ADHD-diagnoosin tunnistaminen ja haasteet kehityksessä .....	9
4.3.	ADHD-diagnoosin mukaiset haasteet oppimisessa .....	10
5	Oppimisvaikeudet ja haasteet oppimisessa .....	11
5.1	Syyt oppimisvaikeuksien taustoilla .....	12
5.2	Lukihäiriön aiheuttamat haasteet ja oppimisen tuki .....	13
5.3	Kirjoitustaidon häiriöiden aiheuttamat haasteet ja oppimisen tuki.....	13
6	Oppimisen tuki ja erityisopetus.....	14
6.1	Erityisopetuksen tasot .....	14
6.2	HOJKS:n laatiminen .....	15
6.3	Erityisopetuksen toteuttamistavat .....	16
7	Aiemmat tutkimukset.....	17
8	Opinnäytetyön tutkimuksen toteutus.....	18
8.1	Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymys ja aineisto .....	19
8.2	Aineiston analysointi.....	20
9	Tulokset .....	24
9.1	Taustatietoa tutkimukseen osallistuneista perheistä.....	24
9.2	Nykyiset oppimisen tuen muodot.....	24
9.3	Erityislasten vanhempien tyytyväisyys palveluihin.....	26
9.4	Erityislasten koulunkäyntiin liittyvät vanhempien huolet .....	28
10	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset .....	33
11	Pohdinta ja arviointi .....	36
11.1	Pohdinta .....	36
11.2	Tutkimuksen eettisyys ja arviointi .....	37
	Lähteet.....	40

## **Liitteet**

Liite 1 Aineistonhallintasuunnitelma

## 1 Johdanto

Erityslapsekset tarvitsevat monenlaista tukea elämässään, sekä koulussa että sen ulkopuolella. Vanhempien huoli palveluiden riittävydestä ja sopivuudesta on ymmärrettävää. Palveluiden on tärkeää pyrkiä vastaamaan erityislusten vanhempien toiveita ja tarpeita. Palveluiden toimiessa vanhemmat voivat kokea, että he eivät jää yksin haasteidensa kanssa ja, että heillä ja heidän lapsellaan on mahdollisuus hyvään elämään. Omien kokemusteni perusteella tiedän, että erityislusten vanhemmille huolet lapsen koulunkäynnistä, ystävyyssuhteista ja omasta jaksamisesta sekä tukipalveluiden saamiseen vaikuttavasta diagnosoinnin hitaudesta saattavat olla tuttuja.

Tässä opinnäytetyössä tarkastelen erityislusten vanhempien kokemuksia oppimisen tuen palveluista sekä heidän toiveitaan palvelujen kehittämiseksi. Tutkimuksessa käytän Oikeus oppia -hankkeessa Kanta-Hämeessä kerättyä vanhempien haastatteluaineistoa. Aineisto antaa mahdollisuuden tuoda myös esille erityislapsen vanhemmuuteen ja arjen sujuvuuteen liittyviä seikkoja.

Aineisto on kerätty haastattelemalla syksyllä 2020 Kanta-Hämeen lapsiperheiden vanhempia, joiden lapsille oli myönnetty oppimisen tukea. Toteutuneista kymmenestä haastattelusta tähän opinnäytetyöhön valikoitui viisi haastattelua, sillä tutkimuksessa haluttiin keskittyä perheisiin, joissa lapset tarvitsevat vaativinta eli erityistä tukea sekä koulussa että vapaa-ajalla. Aineisto mahdollisti minulle näköalapaikan erityislusten perheiden arkeen ja vanhempien kokemuksiin palveluiden toimimisesta.

Teoriaosuus koostuu tiedoista eri diagnooseihin, oppimisen haasteisiin ja erityisopetukseen liittyen, joihin olen perehtynyt lukemalla aiheisiin liittyvää kirjallisuutta. Tutustuin erilaisiin oppimishäiriöihin selvittäen, mistä ne johtuvat ja miten ne vaikuttavat lapsen oppimiseen. Lisäksi tarkastelen sitä, miten oppimista voidaan tukea erityisopetuksen ja oppimisen tuen keinoin.

Aihe on ajankohtainen, koska erityislusten vanhempien tukemiseen on viime aikoina alettu kiinnittää enemmän huomiota. Tämän voi päätellä siitä, kuinka paljon mediassa on

kirjoitettu erityislasten vanhempien tukipalveluihin liittyvistä puutteista. Tämän lisäksi koulujärjestelmässä on tärkeää pyrkiä jatkossa huomioimaan paremmin erityisoppilaiden oppimisen tuki.

## **2 Opinnäytetyön työelämäyhteys**

Toteutan opinnäytetyöni osana Oikeus oppia –hanketta. Kanta-Hämeessä toteuttava hanke on osa laajempaa Oikeus oppia -kehittämishjelmaa, joka tukee tasa-arvoa ja edistää oppimista ja opiskelijoiden hyvinvointia sekä varhaiskasvatuksen että peruskoulun kentillä. Kehittämishjelman tavoitteena on lisäksi vahvistaa oppimisen tukea ja ennaltaehkäistä oppimiseroja. Peruskoulun osalta tämä tarkoittaa lasten tuen, opetuksen laadun ja koulutuksellisen tasa-arvon ja oppimistulosten vahvistamista kaventamalla ja ennaltaehkäisemällä lasten sosioekonomisesta asemasta, maahanmuuttajataustasta ja sukupuolesta johtuvia eroja. Kehittämishjelmaa varten on annettu 50 miljoonan euron mukainen rahoitus vuosille 2020–2022. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019)

Lapsia ja nuoria tukeva ja yhdenmukainen peruskoulu tarjoaa mahdollisuuden yhdenvertaiselle oppimiselle. Oikeus oppia -kehittämishjelman alueellisilla hankkeilla pyritään liittämään kehittämishjelman tavoitteet pitkäaikaisesti käytäntöön, johon myös Kanta-Hämeessä pyritään. Käytännössä eriarvoistumiskehityksen katkaisemiseen pyrkiminen tarkoittaa ryhmäkokojen pienentämistä ja oppilaanohjauksen tehostamista, demokratiakasvatuksen ja kestävän kehityksen vahvistamista sekä maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten siirtymien helpottamista ja oppimistulosten parantamista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019)

Lasten lukutaidon edellytysten parantamisella ja taidon vahvistamisella sekä lukemisen kulttuurin tukemisella on myös tärkeä sija kehittämishjelmassa. Kehittämishjelmassa pyritään siihen, että varhaiskasvatus tekisi tehokkaampaa yhteistyötä peruskoulun kahden ensimmäisen vuosiasteen kanssa. Tämän vuoksi selvityksessä onkin, voisiko kaksivuotinen esiopetus toimia osana tätä kokonaisuutta. Jokaiselle lapselle tulisi lisäksi tarjota riittävä tuki lukemaan oppimisessa. Digitalisoitumisen aikakaudella on lisäksi tärkeää, että lasten ja

nuorten median lukutaitoa, tv-taitoja ja digitaalisen itseilmaisun taitoa tuetaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019)

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen ja inklusion valtakunnallisen kehittämisohjelman laatimiseksi on arvioitava resurssien riittävyyttä sekä erityisopetuslainsäädännön ja inklusion toimivuutta kolmiportaisen tuen vahvistamiseksi. Valtakunnallisesti yhtenäisten ja tehokkaiden käytäntöjen löytämiseksi erityisopetuslainsäädäntöä voidaan joutua tarvittaessa uudistamaan. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen vahvistamisen lisäksi kouluissa pyritään moniammatillisten toimintamallien kehittämiseen ja panostetaan matalan kynnyksen ennaltaehkäiseviin palveluihin. Uudistuksissa on huomioitava oppimisen nivelvaiheiden tuki sekä laajennettu oppivelvollisuus. Kanta-Hämeestä mukana pilottikokeiluissa on seitsemän Kanta-Hämeen kuntaa ja kaupunkia, jotka ovat Hämeenlinna, Riihimäki, Forssa, Janakkala, Hattula, Hausjärvi ja Loppi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019)

Opinnäytetyöni liittyy Kanta-Hämeen Oikeus oppia -hankkeeseen siten, että käytän tutkimuksessani aineistoa, jonka hankkeen projektikoordinaattori on kerännyt ala-asteella opiskelevien lasten vanhemmilta puolistrukturoiduilla haastatteluilla Oikeus oppia – hankkeen aikana. Haastattelut on kohdennettu kolmiportaisen tuen piirissä olevien peruskoulun alaluokilla opiskelevien lasten vanhemmille. Oma opinnäytetyöni rajautui koskemaan erityisen tuen piirissä opiskelevien lasten vanhempia. Erityinen tuki on kolmiportaisessa tukiasteikossa syvintä, kokonaisvaltaisinta ja vahvinta tukea.

### **3 Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ja lähtökohdat**

Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat oppimisen tuki ja sen eri muodot, oppimisvaikeudet ja erityisopetus. Lisäksi tietoperustaa opinnäytetyölle luo perusopetuslaki ja sen mukainen toiminta.

Varhaisella tuella tarkoitetaan systemaattisia testausohjelmia, joilla testataan eri-ikäisten oppilaiden kognitiivisia ja akateemisia taitoja ja tuetaan varhaista puuttumista tehostamalla koulutuksen nivelvaiheiden tiedonsiirtokäytänteitä, perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä ja



moniammatillista yhteistyötä. Oppilaiden koulutuspolun näkeminen kokonaisuutena ja systemaattinen tiedon kerääminen oppilaiden tuen tarpeista kehitti 2000-luvulla oppilaiden tuen tarpeen ennakkointia ja resurssien tehokasta kohdentamista. (Oja ym., 2000, s. 43)

Tuen suunnitelmallisuudella tarkoitetaan sellaista tukea, joka tarjoaa apua sopivana ajankohtana, jolloin lasten vanhemmat ovat valmiita ottamaan tukea vastaan eli se mahdollistaa sopeutumisen, tiedon etsinnän ja uuden tiedon käsittelyn kierteen. Tuen suunnittelussa on tärkeää mahdollistaa asiakkaan osallisuus, eli se, että asiakas kokee olevansa kuultu sekä nähty. Tätä tukee se, että asiakkaat kohdataan yksilöinä eikä heitä käsitellä massana, koska jokaisen haasteet ovat yksilöllisiä. Ympäristön vaikuttavat tekijät, ihmissuhteet sekä lapsen ja vanhemman yksilöllisyys ja persoonallisuus vaikuttavat siihen, miten erityislapsiperheiden haasteet näyttäytyvät.

Opinnäytetyöhöni liittyvät keskeiset käsitteet liittyvät kohderyhmän mukaisesti koulumaailmaan, siihen toimintaympäristöön, johon lapset ovat sidoksissa ja jolla on tärkeä merkitys uuden oppimisessa. Perusopetuslain mukaan jokaisella lapsella on oikeus yhdenvertaiseen koulutukseen ja heille on turvattava oikeus koulutukseen ja itsensä kehittämiseen. Oppilaitosorganisaatio on jatkuvassa murroksessa, koska sitä säätelevät lakiuudistukset, joten myös opetusmenetelmien on uudistuttava. Tarve opetusmenetelmien uudistamiselle saattaa löytyä siitä, että lasten diagnoosit pyritään selvittämään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsia ei haluta nähdä ongelmina vaan halutaan tietää, millaisia ongelmia lapsella on.

Erytisopettajan työvälineenä on standardoituja testejä, joiden avulla arvioidaan erityisopetuksen tarvetta ja voidaan verrata lapsen taitoja suhteutettuna hänen oman ikäluokkansa edustajien osaamiseen ja joiden yhteenveto olisi hyvä antaa lapsen vanhemmille. Oppilashuollolle tulee tiedottaa, mikäli jollain tietyllä luokalla on useampia erityisen tuen tarvitsijoita, koska erityisopetusta voidaan tarjota yksilön lisäksi myös koko luokalle. (Laatikainen, 2011, s. 38)

Opetussuunnitelmassa pyritään huomioimaan opiskelijoiden riittävä koulutus ja perusopetuslain toteutuminen. Erytisen tuen oppilaille luodaan yksityisiä henkilökohtaisia

opetussuunnitelmia, koska heillä on oppimisvaikeuksia ja tämän takia heidän on vaikeaa pysyä normaalin kevyen tuen mukaisen opetuksen opiskelutahdissa. Oppimisen tuki on aloitettava yleisen tuen muodoista ja erityiseen tukeen edetään vasta, kun oppilaalle on tehty pedagogisen selvityksen pohjalta erityisen tuen päätös ja laadittu HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. (Takala, 2010, ss. 25–29) Koulut järjestävät erityisopetusta ja oppilashuoltoa, joilla on pyritty vahvistamaan erityisoppilaiden opiskelun edellytyksiä oppimisvaikeuksista huolimatta. Kaikki oppilaat oppivat erilaisilla tavoilla, joillekin sopii paremmin itseohjautuva oppiminen ja joillekin taas opettajajohtoinen opiskelu.

Tässä opinnäytetyössä käytetään käsitteitä vanhempi ja vanhemmuus, jotka kattavat sekä biologisen vanhemmuuden että sijaishuoltajien roolin vanhempina. Kodin ja koulun välinen yhteistyö ja jatkuva vuorovaikutus ovat avainasemassa lasten kasvatuksen ja oppimisen tukemisessa. Jatkuva tuki ja huolenpito on tärkeää kaikille lapsille, koska he kehittyvät ja omaksuvat uusia asioita joka päivä, mutta erityisoppilailla on eniten tarvetta tuelle. Tuen tulisi olla helposti saatavilla. Tämän vuoksi on tärkeää, että jokaisella lähikoulullakin olisi mahdollisuus tarjota erityisopetusta sitä tarvitseville erilaisille oppilaille.

Erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa oppimisen ja koulunkäynnin tarkoituksenmukaista tukea, joka vastaisi yhä tehokkaammin ja varhaisemmassa vaiheessa jokaisen oppilaan tarpeiden huomiointiin. (Ikonen & Krogerus, 2009, s. 25) Erityisopetuksen työmuotoja ovat yksilöllinen opettaminen, pienryhmäopettaminen ja samanaikaisopettaminen. Yksilöllinen opetus tarjoaa oppilaalle työtilan, josta rajataan pois häiriötekijät ja joka näin auttaa häntä keskittymään koulutyöhönsä paremmin. Tällainen opetusmuoto tarjoaa erityisopettajalle mahdollisuuden oppia tuntemaan oppilaansa erittäin hyvin. Varjopuolina yksilöllisessä opettamisessa ovat kuitenkin pelko leimautumisesta ja syrjäytymisestä, koska siitä puuttuvat kaverisuhteet ja se ei ole resurssien käytön mukaisesti kannattavaa. (Laatikainen, 2011, ss. 42–43)

Pienryhmäopetus tarjoaa kannustavan ja rennon ilmapiirin sekä erityisopettajien mahdollisuuden tutustua oppilaisiin hyvin. Useamman lapsen läsnäolo tukee leimaantumattomuutta, helpottaa opetuksen suunnittelua ja tehostaa ajankäyttöä.

Pienryhmäopetus ei tarjoa erityislapselle samanlaista mahdollisuutta yksilölliseen huomiointiin kuin yksilöopetus, koska erityisopettajan aika ei riitä jokaiselle yksittäiselle lapselle. Pienryhmämuotoinen erityisopetusta tarjotaan tavallisesti 2–4 lapsen ryhmälle. Erityisopetustunti nojaa oppilaiden erityisopettajan tutkimiin erityisoppilaan erityisopetuksen tarpeen syihin ja yksilöllisiin vahvuuksiin. Sopivan oppimis- ja opetustyylin sekä opetusmateriaalien löytäminen ovat avainasemassa erityisopetuksen suunnitelmallisessa toteuttamisessa. Se perustuu oppilaan ja opettajan väliseen suhteeseen ja sen aikana voidaan käydä läpi myös huolia, jotka liittyvät oppilaan elämään. (Laatikainen, 2011, ss. 44–45)

Samanaikaisopetusta tarjotaan luokkatilassa niin, että kaksi opettajaa, joista toinen on erityisopettaja, luokanopettaja tai luokaton lisäopettaja, opettavat oppilaita yhdessä. Tämä opetustapa mahdollistaa vastuun kuten suunnittelu- ja arviointivastuun jakamisen, opettajien välisen hiljaisen tiedon ja hyvien käytäntöjen jakamisen ja opetuksen tehokkuuden. Samanaikaisopetus mahdollistaa koko luokan hyötymisen erityisopetuksesta ja näin kukaan ei erotu joukosta poikkeavana yksilönä. Samanaikaisopetuksen ongelmina pidetään sitä, että suunnitteluun ei ole riittävästi aikaa. Samanaikaisopetusta on pidetty erityisopettajan resurssien tuhlausena. (Laatikainen, 2011, ss. 44–45)

Syyt hakeutua erityisopetukseen ovat monenlaisia. Syyt voivat liittyä oppilaan sosiaaliseen tai emotionaaliseen tilanteeseen, kotona olevaan vakavaan kriisitilanteeseen kuten sairauteen tai läheisen kuolemaan tai tarpeeseen puhua aikuisen kanssa niin, etteivät oppilaan luokkatoverit ole kuuntelemassa. Tuen tarve voi olla myös ainutlaatuinen ja monisyinen ja liittyä esimerkiksi käyttäytymishäiriöihin tai tunne-elämän häiriöihin. (Laatikainen, 2011, ss. 43–44) Syihin ja erityisopetuksen muotoihin on tärkeää kiinnittää huomiota, koska ne voivat osaltaan vaikuttaa vanhempien kokemuksiin erityisopetuksen riittävydestä heidän lapsilleen.

Toimintaympäristöllä on vaikutusta siihen, millaisia joustavia opetusjärjestelyitä voidaan tarjota oppimistyyleiltään, taidoiltaan ja kyvyiltään erilaisille oppilaille. Joustavuudella pyritään vähentämään opettajajohtoista opetusta. Samanaikaisopetuksen avulla voidaan

lisätä tiimiopettajuutta ja huomioida paremmin erityisoppilaiden tuen tarpeet. (Laatikainen, 2011, s. 50)

## **4 Autismikirjon häiriöt ja haasteet oppimisessa**

Oppimisvaikeuksia aiheuttavat monet tarkkaavaisuuden ja keskittymisen häiriöt.

Seuraavassa käsitellään autismikirjoa ja siihen liittyviä oppimiseen vaikuttavia seikkoja.

Opinnäytetyössä tarkastellaan myös ADHD- ja ADD-diagnooseina tunnettujen

tarkkaavaisuuden ja toimintakyvyn säätelyn haasteita. Myös kehitysvammaisuus aiheuttaa haasteita opiskelussa ja oppimisessa.

### **4.1. Autismikirjon häiriöiden ilmeneminen**

Autismikirjon häiriö on pysyvä aivojen neurobiologinen kehityshäiriö. Autismikirjon häiriöitä etenkin Aspergerin oireyhtymän piirteitä esiintyy selkeästi enemmän pojilla kuin tytöillä ja autismi ilmenee noin prosentilla koko maailman väestöstä. Autismi ilmenee pojilla ja tytöillä eri tavoilla, minkä takia moni tyttö ja nainen on jäänyt ennen ilman diagnoosia. Autismi voi johtua kromosomien rakenteellisista tai toiminnallisista muutoksista, geeneistä, jolloin se on periytyvää tai sitten se johtuu fysiologiasta, johon vaikuttavat sikiön kehitysajan aikaiset häiriöt. Vuonna 2022 tautiluokitus tulee muuttumaan, jolloin autismin eri ilmenemistapoja ei enää erotella vaan ne poistuvat ja tilalle tulee sateenvarjodiagnoosi ”autismikirjon häiriö”, jota tarkennetaan diagnoosissa yksilökohtaisesti yksilön toimintakykyä kuvaavilla lisämääritteillä. Autismikirjon häiriöllä on monenlaisia vaikutuksia sosiaaliseen vuorovaikutukseen, kommunikointiin ja mielikuvitukseen. (Autismiliitto, 2022)

Sosiaaliset vuorovaikutusmahdollisuudet liittyvät lapsen tunnetaitoihin: hänen on vaikeaa ilmaista tunteitaan ja ymmärtää muiden tunteita. Ongelmia ilmenee myös lapsen kyvyssä muodostaa ystävyys-suhteita ja ylläpitää niitä. Lapsella voi olla myös ongelmia elehtiä, viestiä ilmeillä ja ottaa katsekontaktia toisiin. Ongelmat sosiaalisessa kommunikoinnissa liittyvät lapsen kykyyn tulkita kieltä ja puhujan tunnetiloja hänen äänensävyystään. Hänen voi olla vaikeaa oivaltaa sanottuja tai elehdittyjä kiertoilmaisuja, koska hän voi ottaa sanotut asiat hyvin kirjaimellisesti. Hänen voi olla vaikeuksia puhumisessa tai sanattomien viestien

ilmaisussa. Hänen elehtimisensä voi olla tavallisesta poikkeavaa ja hänen voi olla vaikeaa muistaa asioita, joista on jo keskusteltu. Hänen puheensa voi olla rajoittunutta tai hänellä ei ole ollenkaan puhekykyä, joten on tärkeää löytää autistiselle lapselle sopiva puhetta tukeva tai korvaava apuväline, jonka avulla hän tulisi ymmärretyksi yhteisössään. Sosiaalisen mielikuvituksen haasteita ovat lapsen kykenemättömyys asettua toisen ihmisen asemaan ja ymmärtää hänen tunteitaan. Hänen voi olla vaikeaa ymmärtää tapahtumia ja tilanteita oman kokemuspäivänsä ulkopuolelta. (Autismiliitto, 2022)

Autisti voi esimerkiksi olla kiinnostunut vain yksittäisistä asioista, hän voi toistaa käytöstään yhä uudestaan ja hänellä voi olla haasteita toiminnanohjauksessa tai aistien yli- ja aliherkkyksiä. Aistien yli- ja aliherkkykset johtuvat aistien puutteellisesta kyvystä välittää viestejä. Lapsella on yksilöllinen ja tavallisesta poikkeava tapa tulkita näitä viestejä. Aistien yliherkkyydet, jotka johtuvat esimerkiksi äänistä, valoista ja ihmisvilinästä voivat tuottaa lapselle ahdistusta ja jopa fyysistä kipua. Autistisilla lapsilla on omat yksilölliset keinonsa tasoihin eri aistiherkkyksistä johtuvaa aistien kuormittumista. Näitä keinoja ei tulisi pyrkiä poistamaan lapsen käytöksestä. (Autismiliitto, 2022)

Autistinen lapsi stressaantuu helposti, koska hänen hermostonsa kuormittuu tavallista nopeammin. Hermoston kuormittuminen johtuu aistien yli- ja aliherkkyksistä tai positiivisista asioista. Stressitila pahenee tavallista nopeammin, jolloin stressi aiheuttaa mielen kaaoksen lyhyemmällä aikavälillä kuin niillä, joilla ei ole autismikirjon häiriötä. Stressin määrä vaikuttaa suoraan käyttäytymisen haasteisiin. (Autismiliitto, 2022)

Autistisen lapsen voi olla vaikeaa ohjata omaa toimintaansa. Haasteet toiminnanohjauksessa näkyvät siinä, ettei lapsi ymmärrä suunnitella toimintaansa aikataulullisesti tai hän ei osaa laittaa toimintansa vaiheita järjestykseen niin, että lopputulos olisi mahdollisimman hyvä. Rutiinit ja tutut toimintatavat ovat autistiselle lapselle tärkeitä. Lapsen voi olla vaikeaa muistaa sellaiset ohjeet ja käskyt, jotka hänelle annetaan liian nopeasti ja samanaikaisesti. Tärkeää on toiminnan suunnittelu ja ennakointi. Ohjeiden tulisi olla visuaalisesti saatavilla. (Autismiliitto, 2022)

Aistien erityispiirteet, kuormittuminen sosiaalisista tilanteista, kommunikaation ja vuorovaikutuksen haasteet sekä haasteet toiminnanohjauksessa aiheuttavat autistisen

lapsen häiriökäyttäytymistä. Lapsen stressitaso voi nousta esimerkiksi koulupäivän aikana tapahtuvista muutoksista tai uusista ihmisistä johtuen. Kun lapsen stressitaso nousee yli kaaoksen rajan voi seurauksena olla lapsen häiriökäyttäytyminen. Häiriökäyttäytyminen tarkoittaa käyttäytymistä, joka tuottaa haittaa sekä henkilölle itselleen, että ympäristölle fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti tai taloudellisesti. Tärkeää olisikin stressitilanteiden ennaltaehkäisy ja lapsen stressitilan huomiointi ajoissa. Tärkeää olisi opettaa lapselle uusia keinoja stressin hallintaan. Olisi tärkeää huomioida autistisen lapsen erityispiirteet esimerkiksi aistien suhteen sekä muokata ympäristöstä ja toimintatavoista autismiystävällisiä. (Autismiliitto, 2022)

Yleisiä autististen lasten tukimuotoja ovat erilaiset terapiat kuten puhe- ja toimintaterapia, joihin autismin kirjon diagnoosi oikeuttaa. Autistisen lapsen oppiminen tapahtuu kotona, koulussa ja vapaa-ajalla, minkä vuoksi hän tarvitsee tukipalveluita eri ympäristöissä eikä pelkästään terapiamuotoinen kuntoutus riitä. Vanhemmilla on paras tietämys autistisen lapsensa erityispiirteistä, mieltymyksistä ja edistymisestä. Hyvä yhteistyö onkin avointa, koostuu erilaisista toimijoista ja kunnioittaa lapsen perheen näkemyksiä ja mielipiteitä. Ohjaus- ja ohjaustapojen tulisi olla mahdollisimman monitahoisia ja opetuksen perustua visuaalisuuteen. (Autismiliitto, 2022)

Autistinen lapsi opiskelee omalla yksilöllisellä tavalla, joten opetustavan tulee perustua lapsen opiskelutapaan. Hänen taitonsa ilmenevät vaihtelevasti ja eri taitojen osaamisessa voi olla suurtakin vaihtelua, mikä haastaa opetuksen. Yleisesti sopivin opetustapa autistisille lapsille on visuaalinen. Opetuksen tulee olla toteutukseltaan mahdollisimman monipuolista ja muodostua erilaisista ohjaus- ja opetuskanavista. Autistisen lapsen osallisuutta kouluyhteisössä on tuettava, vaikka hän opiskelisi pienryhmässä. (Autismiliitto, 2022)

#### **4.2. ADHD-diagnoosin tunnistaminen ja haasteet kehityksessä**

Yhtenä autismikirjon häiriönä on ADHD eli aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö, joka voi näyttäytyä myös aistisäätelyn ja aistitiedon käsittelyssä. Huolen herätessä, kun arki on kuormittavaa lapselle ympäristöstä riippumatta ja lapsella on merkittäviä haasteita toimintakyvyssä, on tärkeää hakeutua tutkimuksiin. Perusterveydenhuollon, neuvolan tai

perheneuvolan ohjauksella voi hakeutua testeihin. Tukitoimien saaminen ei vaadi diagnoosia. (ADHD-liitto, n.d.)

ADHD-diagnoosi saadaan yleensä lapsen ollessa esikoulu- tai kouluiässä. Silloin ADHD on helpommin tunnistettavissa, koska käyttäytymisen säätelyn tulisi olla silloin kehittyneitä ja kognitiivinen toiminta tavoitteellista. Yleensä lapset, joilla epäillään olevan ADHD, reagoivat herkemmin ulkopuolisiin ärsykkeisiin ja heillä esiintyy ongelmia toiminnansäätelyssä. Heidän on vaikeaa keskittyä tai odottaa omaa vuoroaan, heidän käytöksensä on impulsiivista tai heidän motoriset taitonsa eivät ole yhtä kehittyneitä kuin muilla saman ikäisillä. Rutiinit ja tarkat ohjeet sekä lääkitys tuovat helpotusta ADHD-lapsen perheen elämään ja vähentävät myös vanhempien kuormittumista. (ADHD-liitto, n.d.)

ADHD:n yhdistetyssä tyypissä esiintyy kaikkia ydinoireita eli yliaktiivisuutta, impulsiivisuutta ja tarkkaavuuden säätelyn ongelmia. ADD eroaa ADHD:stä niin, että se on pelkkä tarkkaavuuden häiriö. Kolmannessa eli harvinaisimmassa yliaktiivisuus-impulsiivisessa tyypissä haasteet johtuvat yliaktiivisuudesta ja impulsiivisuudesta. ADHD tunnistetaan nykyään aikaisemmin, joka näkyy ADHD-lasten kasvaneessa määrässä. (MLL, 2020).

ADHD- ja ADD-oireisten lasten voi olla hankalaa ottaa ohjeita vastaan tai oppia kokemuksista. He voivat jäädä jälkeen omassa ikätasossaan motorisissa ja kehityksellisissä taidoissa. Oirehtiva lapsi voi saada raivo- ja huutokohtauksia, mikäli hänen toiveisiinsa, ideoihinsa ja havaintoihinsa ei heti kyetä reagoimaan. Tämä johtuu lapsen impulsiivisesta käytöksestä ja voimakkaasta tunne-elämästä. Itsenäisesti toimiminen, ulkopuolisiin ärsykkeisiin reagoiminen, ajan kulun seuraaminen ja mieluisasta tekemisestä irrottautuminen voivat tuottaa haasteita lapselle myös kouluarjessa. (MLL, 2020).

#### **4.3. ADHD-diagnoosin mukaiset haasteet oppimisessa**

Koulussa ADD näyttäytyy lapsilla kirjoittamisen ja hienomotoriikan ongelmina. Yleensä ADD-lapset eivät ole myöskään taiteesta tai kädentaidoista innostuvia. Matematiikassa ADD näyttäytyy huolimattomuusvirheinä, kun lapsi ei osaa reagoida tehtävänannon vaihtumiseen ja lapsen käsialasta voi olla vaikeaa saada selvää. Tekstin kirjoittamisessa ajatusten karkailu näkyy lauseiden kesken jäämisinä. Kotitehtävien muistaminen, merkkaaminen ja

aloittaminen voi olla hankalaa, koska tehtävät voivat tuntua tylsiltä, jolloin mielenkiinto ei riitä tai lapsi voi haluta päästä niistä eroon kiirehtimällä. Jatkuva ohjeiden turhauttava toistaminen ja se, ettei lasta näytä kiinnostavan tehtävien teko tuntuvat vanhemmille kuormittavilta. ADD-oireisen lapsen voi olla vaikeaa keskittyä oppitunneilla opetukseen ja pienetkin häiriötekijät sekoittavat lapsen ajatukset. Kerrottuja asioita tai lauseita on vaikeaa ymmärtää tai muistaa. Lapsen on kuitenkin helppoa muistaa ja oppia omien kiinnostuksen kohteidensa mukaisia aiheita. (MLL, 2020).

Lapsille, joilla on ADHD, voivat koulussa haasteita aiheuttaa suuret ryhmäkoot, rajaamattomat luokkatilat ja ilmiöoppiminen. Suuremmassa ryhmässä on liikaa hälinää ja ärsykeitä. Lapsen oma rauhoittumispaikka tai kuulosuojainten käyttäminen sekä vireystilan säätelyyn käytettävien apuvälineiden käyttö koulupäivän aikana ovat tarjonneet positiivisia vaikutuksia. Lääkkeitä on monenlaisia, joten oikean lääkkeen ja annoskoon löytäminen voi olla hidasta. Lääke toimii rauhoittavana tekijänä sekä koulussa, että vapaa-ajalla. Jatkuva kielteisen palautteen saaminen huonontaa itsetuntoa ja heikentää oppimisen myönteistä vaikutusta. (MLL, 2020).

ADD-oireiset lapset kokevat koulussa ja kotona syyttelyä, jäävät ulkopuolelle ryhmistä ja kärsivät stressin aiheuttamista päänsäryistä ja vatsakivuista. Arvostelun kohteeksi joutuminen ja moittiva äänensävy pelottavat lasta, jolloin ongelmat pahenevat ja kun hän kokee joutuvansa kohteeksi, hän loukkaantuu hyvin syvästi. Kun maailma tuntuu lapsesta epäreilulta, lapsi saa raivokohtauksen tai vetäytyy omaan kuoreensa, jolloin hänen on vaikeaa ymmärtää omia tunnekuohujaan realistisesti. Ongelmien ilmetessä koulussa vanhemmat voivat olla hyvin turhautuneita, koska kokevat, ettei lapsi halua keskustella haasteista lainkaan heidän kanssaan ja suhde lapseen voi etäytyä. He luulevat lapsen vain kapinoivan sinnikkäästi ja passiivisesti annettuja sääntöjä vastaan, mikä ei ole totta. (MLL, 2020).

## **5 Oppimisvaikeudet ja haasteet oppimisessa**

Oppimisvaikeudet ilmenevät kirjoitustaidossa, lukutaidossa ja matematiikan taidoissa.

Oppimisvaikeudet eivät vaikuta henkilön muuhun lahjakkuuteen. Oppimisvaikeudet ovat



yleensä perinnöllisiä, jonka vuoksi perheessä on usein useampi perheenjäsen, jolla on oppimisvaikeuksia. Oppimisvaikeudet ilmenevät eri lailla eri elämänvaiheissa, eri ikäryhmillä ja erilaisten oppimishaasteiden mukaisesti. (Kuntoutussäätiö, 2021b)

Yksittäisiä oppimisvaikeuksia eli tietyille oppimisen alueille kohdistuvia oppimisvaikeuksia omaa 5–10 % maailman väestöstä. Oppimisvaikeuksia on kuitenkin hankalaa tunnistaa, koska ne ilmenevät päällekkäisinä eli laaja-alaisina. Tässä tapauksessa oppimisvaikeuksia omaavien prosentuaalinen yleisyys on suuri. Varhainen tunnistaminen estää itseluottamuksen heikkenemistä ja mahdollistaa oppimisen ilon. (Kuntoutussäätiö, 2021b)

### **5.1 Syyt oppimisvaikeuksien taustoilla**

Flether ym. (2009, ss. 158–159) toteavat, että lukivaikeus johtuu osittain aivojen rakenteesta, mutta lukemisen ongelmat ovat perinnöllisiä. Lapsella, jonka vanhemmilla on lukivaikeus, on 30–60 % suurempi todennäköisyys saada lukivaikeus. Tutkimusten mukaan lukivaikeudet ilmenevät lukiongelman omaavilla henkilöillä nuoruusiässä. Dysleksia on tutkitusti yleisempää miehillä kuin naisilla. (Flether ym., 2009, ss. 138–139)

Kirjoitusprosessiin liittyy kaksi erillistä häiriötä, jotka ovat agrafia ja afasia. Agrafia on aivoperäinen kirjoitushäiriö ja afasia aivoperäinen puhehäiriö, jotka kumpikin voivat johtua aivojen toimintahäiriöistä tai aivovaurioista. Afasia tuottaa haasteita sekä puhumisessa että kirjoittamisessa. (Aivoliitto, 2022) Kirjoitustaidon häiriöt johtuvat lapsilla motorisen kehityksen häiriöistä. Ympäristötekijöillä on huomattava vaikutus oikeinkirjoituksen vaikeuksien periytymiseen. Kirjallisen ilmaisun häiriöt ovat yleisempiä pojilla ja kielellisiin vähemmistöihin kuuluvilla. (Flether ym., 2009, ss. 300–308)

Matemaattiset oppimisvaikeudet voidaan jakaa dyskalkuliaan ja heikkoon osaamiseen matematiikassa. Dyskalkulia tarkoittaa vaikea-asteista matemaattista oppimisvaikeutta ja se vaikeuttaa peruslaskutoimituksien oppimista. (Kuntoutussäätiö, 2021a) ADHD-oireisilla lapsilla on usein haasteita matematiikan oppimisessa, ja he kokevat matematiikka-ahdistusta useammin kuin muut oppilaat. Dyskalkulia ei johdu älyllisistä ongelmista vaan se on synnynnäinen ja johtuu kehityksen aikaisesta häiriöstä. (Koskela, 2019, s. 7, 14)

## 5.2 Lukihäiriön aiheuttamat haasteet ja oppimisen tuki

Fletcher ym. (2009, ss. 160–163) toteavat luetun ymmärtämisen ja tekstin tuottamisen olevan lukivaikeuden omaavalle haastavia samoin kuin kertotaulun oppiminen ja nimien muistaminen. Lukivaikeus näyttäytyy vaikeutuessaan lukemisen hitautena ja lukuvirheinä.

Luetun ymmärtämisen taito on parempi niillä, jotka lukevat paljon. Lukeminen parantaa sanavarastoa ja laajentaa yleistietoa, joten luetun ymmärtämisen taito vahvistuu tiedon prosessointitaidon kehittyessä. Luetun ymmärtämisen haasteet näyttäytyvät lukihäiriöisillä vaikeutena tunnistaa tekstin lajityyppi sekä löytää tietoa ja epäyhtenäisyyksiä lukemastaan tekstistä. (Fletcher ym., 2009, ss. 241–244)

Lukemisen sujuvuuden ongelmat johtuvat siitä, että lukiongelmaisilla luetun tekstin prosessointi vaatii enemmän aikaa. (Fletcher ym., 2009, ss. 208–209). Niillä, joilla on ongelmia lukemisen sujuvuuden kanssa kaikki resurssit kuluvat lukemiseen. Heillä ei ole mahdollisuutta samaan aikaan prosessoida lukemaansa. Vuonna 2000 tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että lapsilla, joilla on ADHD, kirjainten ja numeroiden automaattinen nimeäminen on usein hitaampaa. (Fletcher ym., 2009, ss. 212–216)

Pienryhmäopetus pudotti lukihäiriöille riskialttiiden oppilaiden määrän alle kahteen prosenttiin ja tarjosi tehokkaita muutoksia 5. luokkaan asti. (Fletcher ym., 2009, ss. 188–189). Sanavarastoa voidaan laajentaa strategiaopetuksella. (Fletcher ym., 2009, ss. 253–259) Lapsia, joilla on ongelmia lukemisen sujuvuudessa, tulee rohkaista lukuharjoitteluun. Lukihäiriöistä lasta tulisi ohjata lukemaan ääneen tai toistavasti opettajan johdolla. (Fletcher ym., 2009, ss. 221–222)

## 5.3 Kirjoitustaidon häiriöiden aiheuttamat haasteet ja oppimisen tuki

Fletcherin ym. (2009, s. 299) mukaan kirjoitustaito on jaettu kolmeen testattavissa olevaan akateemiseen taitoon, jotka ovat käsin kirjoittaminen, oikeinkirjoitus ja yhtenäisen tekstin kirjoittaminen. Useimmilla lapsilla, joilla on oppimisvaikeuksia, on ongelmia ainakin yhdessä kirjoittamiseen liittyvässä akateemisessa taidossa. Ongelmat oikeinkirjoituksessa eli

puhtaaksi kirjoittamisessa tuottavat haasteita luovassa kirjoittamisessa. Käsien kirjoituksen haasteet näkyvät ongelmina kirjoittamisen sujuvuudessa ja laadussa sekä kyvyttömyytenä kopioida. (Fletcher ym., 2009, ss. 300–302)

Käsien kirjoittamisen ja oikeinkirjoittamisen haasteet voivat johtaa siihen, että kirjoittaja alkaa vältellä kirjoittamista. Ei ole selkeää tapaa parantaa opetuksella käsien kirjoittamista, mutta oikeinkirjoitusta voidaan harjoittaa pyytämällä opiskelijoita kirjoittamaan esseitä ja tarjoamalla harjoitteita, jotka painottavat oikeinkirjoitusta. Yhtenäisen tekstin kirjoittamista voidaan harjoittaa oppilailla vertaistuen ja strategiaopetuksen avulla sekä toistuvilla kirjoitusharjoituksilla, joka tulee tutkitusti myöhemmin näkymään esseiden parempana laatuna. (Fletcher ym., 2009, ss. 300–308)

## **6 Oppimisen tuki ja erityisopetus**

Oppimisen vaikeuksiin pyritään vastamaan koulussa monenlaisin tukitoimin. Erityisopetus muodostaa monitasoisen kokonaisuuden, jolla pyritään vastaamaan oppilaan yksilöllisiin oppimisvaikeuksiin.

### **6.1 Erityisopetuksen tasot**

Takala (2016, s. 22) toteaa erityisopetuksen olevan kolmiosaista. Yleistä tukea tarjotaan oppilaalle, jolla on oppimiseen pulmia. Mikäli yleinen tuki ei riitä, hänelle tarjotaan tehostettua tukea ja vaikeimmissa tapauksissa tarjotaan erityistä tukea. Yleistä tukea ja tehostettua tukea tarjotaan yleisopetuksen yhteydessä.

Yleisen tuen etuna on varhainen puuttuminen, joka mahdollistaa tuen saamisen riittävän ajoissa. Kun tukea tarjotaan riittävän varhaisessa vaiheessa niin seurannaisvaikutukset jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Harkittaessa tehostettuun tukeen siirtymistä oppilaalle tehdään kokeita ja testejä, joiden avulla saadaan selville, onko tehostettu tuki tarpeen. Tehostettua tukea tarjotaan sekä yleisopetuksen yhteydessä että erityisluokalla tai -koulussa. (Takala, 2016, s. 22)

Tehostettu tuki tarkoittaa lapselle tarjottavaa toiminnallista ohjausta ja oppimisvalmiuksien tietoista tukemista. Tehostetun tuen opetusjärjestelyt ovat monimuotoisia ja mukautuvia. Yksilöllinen oppimissuunnitelma tulee tehdä viimeistään tässä vaiheessa. Tehostetussa tuessa hyödynnetään enemmän oppilashuollon palveluita ja tarjotaan lisäksi osa-aikaista erityisopetusta. Oppilaan tukeen osallistuu useampia toimijoita, joka mahdollistaa runsaamman tuen oppilaalle. Mikäli tehostettu tuki ei tunnu riittävän on tehtävä oppilaskohtainen pedagoginen selvitys, mitä tässä vaiheessa on saatu aikaan ja millaista tukea olisi lisättävä. Tässä vaiheessa tulisi selvittää johtuuko oppimisvaikeudet lääketieteellisestä tai psykologisesta tekijästä. Kumpaankin on saatavilla lääkärin lausunto. Erityisen tukeen siirrytään, jos tehostettu tuki ei tuota toivottuja tuloksia riittävän nopeasti. (Takala, 2016, ss. 22–23)

## 6.2 HOJKS:n laatiminen

Erityiseen tukeen siirryttäessä opettajien tulee laatia yhteistyössä oppilaan vanhempien ja oppilaan kanssa hänelle HOJKS eli henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Erityisen tuen päätös ei ole pysyvä vaan sen tarkoitus on tarjota oppilaalle kuntoutusta, että hänen olisi mahdollista palata yleisopetukseen. Oppilaalle tarjottava ohjaus ja opetus ovat aiempaa yksilöllisempiä ja opetusmuodot vaihtelevat tilanteen mukaisesti erityisluokalla tai -koulussa opiskelusta tavalliseen opetukseen.

Oppilashuoltoryhmä on tärkeässä asemassa HOJKS:n laatimisessa ja sen mukaisten tavoitteiden seurannassa sekä yksittäisten oppilaiden tuen asteiden suunnittelussa. Oppilashuoltoryhmä on tarvittaessa yhteydessä myös koulun ulkopuolisiin tahoihin erityisoppilaan tukemiseksi ja tekee päätöksiä erilaisiin toimiin ryhtymisestä ja tilanteen kehittymisen seurannasta. (Takala, 2016, s. 23)

Vanhempien tarjoama tuki oppilaan koulutyöskentelyssä vaihtelee olemattomasta liialliseen. Joissakin kodeissa ei tarjota lapselle koulunkäynnin tukea osaamattomuuden tai jaksamisen haasteiden takia lainkaan. Opettajien ja huoltajien välinen yhteydenpito on tärkeää ja se on oleellinen osa opettajan työtä. Perheen näkökulman selvittämiseksi esimerkiksi HOJKS:n laatimisessa olisi hyvä, että opettaja ja huoltajat tunsivat toisensa entuudestaan. (Takala, 2016, s. 32),

HOJKS:n laatimiseen osallistuu lasta opettavat opettajat, oppilaan huoltaja ja yleensä oppilas. Vanhemmat ovat mukana tavoitteiden laatimisessa ja heidän toiveitaan kuullaan oppilaan oppimissuunnitelman suunnittelussa. HOJKS tulee päivittää vähintään kerran vuodessa ja oppilaan kaikkien opettajien tulee olla tietoisia oppilaskohtaisesta tavoite tasosta. HOJKS määrittää koulun opetus suunnitelman mukaiset tavoitteet oppilaan kykyihin nähden ja oppilaalle sopivimman arviointi tavan. HOJKS:ssa kuvataan oppilaan oppimisvaikeudet ja vahvuudet oppimisvalmiuksina ja taitoina. HOJKS koostuu lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteista, jaetuista vastuualueista ja kodin vastuiden määrittelystä. HOJKS on perustana käytännön työskentelylle. Erityisluokalla tai -koulussa opiskelevan oppilaan on saatava kokeilla tavallista luokkaopetusta sopivassa vaiheessa ja mikäli erityisopetukselle ei ole perusteellista tarvetta se on lopetettava. (Takala, 2016, s. 32),

### **6.3 Erityisopetuksen toteuttamistavat**

Erityisopettaja vastaa pienryhmäopetuksesta. Pienryhmäopetuksessa oppilaat tulevat opettajalle tutuiksi ja oppilaat pääsevät harjoittelemaan sosiaalisia taitoja. Pienryhmäopetus ei ole samalla tavalla leimaavaa oppilaalle kuin yksinopetus. Ongelmana pienryhmäopetuksessa on oppilaan mahdollisuus jäädä jälkeen yksittäisten oppiaineiden opetuksessa, koska erityisopetus keskeyttää oppitunnin ja erityisopettaja ei hallitse välttämättä oppiaineita riittävän laajasti. Pienryhmäopetus mahdollistaa paremman opetuksen suunnittelun. (Takala, 2016, s. 62)

Yhteisopetuksessa luokan- tai aineenopettaja ja erityisopettaja suunnittelevat ja tarjoavat erityisopetusta yhdessä. Yhteisopetus tarjoaa oppilaille enemmän henkilökohtaista tukea oppimisessa kuin muut erityisopetuksen muodot. Tällainenkaan erityisopetuksen muoto ei poista leimautumisen riskiä. Kahden eri opetustyylin yhteen sulauttaminen vaatii runsaasti aikaa ja yhteistyötä, koska epäonnistuminen voi häiritä oppilaiden oppimista.

Erityisopetuksen suurimmat haasteet johtuvat erityisopettajien mukaan ajan puutteesta, epärealistisista toiveista heidän työtään kohtaan ja epäselkeistä työtehtävistä. (Takala, 2016, ss. 62–64)

Vuosien 2000–2006 aikana tehdyt tutkimukset puoltavat sitä, että yhteisopetuksena tarjottu erityisopetus tukee parempia oppimistuloksia, koska oppilaan oppimisympäristössä vaikuttavat tekijät pysyvät samoina. Yleinen pyrkimys on, että erityisopetusta pyritään toteuttamaan oppilaan omassa lähikoulussa, ettei erillisiä erityisluokkia tarvitsisi perustaa. (Takala, 2016, ss. 69–70)

## **7 Aiemmat tutkimukset**

Opinnäytetyöhöni liittyvistä aiheista, joita ovat oppimisvaikeudet ja erityisen tuen piirissä opiskelevien lasten vanhempien tukipalvelut on tehty aiemminkin tutkimuksia. Tiina Määttä on kirjoittanut toukokuussa 2020 Itä-Suomen yliopiston filosofisen tiedekunnan luokanopettaja koulutuksessa pro gradu -tutkielman Voinko vaikuttaa lapseni opetusjärjestelyihin? – Erityisen tuen piirissä olevien lasten koulunkäynnin muodot huoltajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma on toteutettu kvalitatiivisena tapaustutkimuksena, jossa on haastateltu viittä eri huoltajaa, joiden lapset ovat erityisen tuen piirissä. Pro gradu tutkielmassa selvitetään huoltajien päätösvaltaa siihen, millainen heidän oikeutensa on lasten koulunkäynnin muotoa päätettäessä.

Tiina Määttä (2020, ss. 42–53) toteaa kaikkien huoltajien olleen erittäin tyytyväisiä lapsensa koulunkäynnin muotoon haastatteluhetkellä. Koulunkäynninmuotojen muutokset, joita haastateltujen vanhempien lapset olivat kokeneet, jännittivät vanhempia aluksi. Ajan myötä sekä vanhemmat, että heidän lapsensa olivat kuitenkin tottuneet uuteen koulunkäynninmuotoon. Tähän myönteisinä vaikutuksina toimivat koulun ja kodin välinen hyvä vuorovaikutus ja vanhempien oivallus heidän vastuustaan lapsen tasa-arvoisen oppimisen tukemiseksi. Sopivan koulunkäyntimuodon löytäminen kohensi oppilaiden itsetuntoa ja luottamusta ja tarjosi rauhaa kodin arkeen. Vanhempien kokemusta heidän vaikutusmahdollisuuksistaan lapsen koulunkäynninmuotoa päätettäessä kuvasti kaikkien vanhempien osalta epävarmuus. Epävarmuus johtui vanhempien ja koulun välisistä eroavista mielipiteistä lapsen kykyjen ja osaamisen suhteen sekä siitä, etteivät vanhemmat kokeneet vuorovaikutuksen olleen riittävän avointa.

Neurologien ja psykologien lausunnot toimivat selventävinä tekijöinä vanhemmille heidän pohtiessa lapselle sopivinta koulunkäynninmuotoa. Suurin osa vanhemmista koki, ettei koulun henkilökunta kuullut heitä tai lääkäreitä tarpeeksi, jolloin he kokivat päätösvaltansa ja osallisuutensa lapsen koulunkäyntiin olevan hyvin epävarmalla pohjalla. Huoltajat olivat huolissaan lapsien tulevaisuudesta, mutta kokivat pienryhmän olevan paras vaihtoehto jatkoa ajatellen. Kaikki vanhemmat olivat tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseen ja useimmat olivat tietoisia eri koulunkäyntimuodoista ja tulevaisuuden kuvista. Pelkkä ajatus muutoksesta kuten erityiskoulujen lakkauttamisesta herätti vanhemmissa ahdistusta. Tiina Määttä (2020, ss. 52–53)

Opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut vuonna 2014 Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki – Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta, jossa aiheena on koulunkäynnin ja oppimisen tukea koskeva 24.6.2010 hyväksytty ja 1.1.2011 voimaan astunut laki perusopetuslain muuttamisesta 642/2010. Lakimuutos tähän lakiin tehtiin 1.8.2010 ja sen tavoitteena oli vahvistaa esi- ja perusopetuksen osalta lapsen oikeutta saada tukea suunnitelmallisesti ja tehokkaasti, riittävän ajoissa sekä joustavasti opetuksen yhteydessä ja luoda moniammatillisempaa yhteistyötä.

2014 tehdyn selvityksen mukaan rehtorit suhtautuvat lakimuutokseen positiivisesti ja kunnat ovat edistyneet tavoitteiden mukaisesti perusopetuslain toteuttamisessa, mutta kuntakohtaiset erot toteutumisessa ovat merkittäviä. Tukiopetukseen on riittävästi resursseja, mutta osa-aikaisen erityisopetuksen tarjonta ja kysyntä eivät vastaa toisiaan. Koulun ja kodin välinen yhteistyö vaikuttaa toimivan, mutta opiskelijoiden osallisuus päätöksien teossa ei kuitenkaan toteudu riittävästi.

## **8 Opinnäytetyön tutkimuksen toteutus**

Ensin käsitellään, miten vanhempien haastatteluvastaukset vastasivat tutkimuksen tavoitteeseen ja tutkimuskysymykseen. Sen jälkeen kerrotaan, miten haastatteluvastaukset analysoitiin tulosten saamiseksi.

## 8.1 Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymys ja aineisto

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitä mieltä Kanta-Hämeen Oikeus oppia -hankkeessa haastatellut vanhemmat olivat erityisen tuen palveluista ja tuen toteutumisesta. Vanhemmalla ja vanhemmuudella tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä sekä biologista vanhemmuutta että sijaishuoltajien roolia vanhempina.

Tutkimuskysymyksenä on, millaisia kokemuksia oppimisen tukea saavien lasten vanhemmilla on tuesta, tuen saamisesta ja riittävydestä. Lisäksi selvitetään, millaisia ajatuksia vanhemmilla on siitä, miten tukipalveluita ja -toimia pitäisi kehittää.

Opinnäytetyön pohdintaluvussa pohditaan haastatteluissa esille tulleita keskustelua herättäneitä aiheita erityislapsen vanhemmuudesta ja erityisperheen arjesta sekä jaksamisesta ja tuen tarpeista. Vaikka tämä aihe ei ollut alun perin tutkimuskysymyksenä, opinnäytetyön pohdintaosassa tuodaan esille myös näitä asioita. Haastatteluaineiston perusteella voi päätellä, että aihe on vanhemmille tärkeä ja sellainen, jolla on merkitystä myös sen suhteen, miten vanhempi ja muu perhe jaksaa tukea lasta oppimisessa.

Oikeus oppia -hankkeen yhteydessä vanhempain parametrin luomaan kyselytutkimukseen vastasi 900 oppimisen tukea saavien lasten vanhempaa. Vanhempain parametrin aineisto kerättiin laadullisena kyselytutkimuksena. Vanhempainliiton parametrin kyselytutkimukseen vastanneille oppimisen tukitoimia saavien lasten vanhemmille lähetettiin kysymys heidän halustaan osallistua haastattelututkimukseen. Hankkeen aikana toteutettiin puolistrukturoitu teemahaastattelu, jossa haastateltiin yksilökohtaisesti kolmiportaisen tuen piirissä olevien lasten vanhempia Kanta-Hämeessä. Haastattelu toteutettiin teamsilla ja haastattelu-aika oli tunti vanhempaa kohden. Vastauksia haastatteluun tuli yhteensä kymmenen koko Kanta-Hämeen alueelta. Syy miksi haastattelua ei tehty kasvotusten oli koronatilanne.

Tässä opinnäytetyössä käytetty aineisto on kerätty Oikeus oppia -hankkeessa. Haastattelu on toteutettu puolistrukturoidusti ja haastattelu on koostunut eri teemoihin liittyvistä kysymyksistä. Haastattelu on ollut puolistrukturoitu, koska samat kysymykset on esitetty



haastateltaville samassa järjestyksessä, mutta kysymyksiä on tapauskohtaisesti päädytty tarkentamaan lisäkysymyksillä. Haastattelussa kysymyksiä on pyritty tarkentamaan niin, että ne ovat vanhemmille mahdollisimman selviä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006a) Haastatteluaineisto on tallennettu USB-tikulle litteroidussa muodossa.

Haastattelussa kysyttiin minkälaisessa ympäristössä lapsen asuinpaikka ja koulu sijaitsevat ja millä luokalla lapsi opiskelee, lapsen kohdistuneesta tuen järjestämisestä ja työtavoista, pandemia-ajan vaikutuksista lapsen oppimisen tukeen tai sen tarpeeseen, vanhemmille tarkoitetusta koulun järjestämisen tuen ja viestinnän riittävydestä ja heidän toiveistaan tuen järjestämisessä ja siitä, millaisia uudistuksia kaivattaisiin, että vanhempien olisi helpompaa tukea lapsen oppimista. Nämä kysymykset vastaavat maakuntauudistuksen luomiin muutoksiin ja opinnäytetyöni tutkimuskysymyksen mukaisesti tästä ilmenneiden vanhempien toiveiden ja huolien kartoituksen tarpeeseen. Koronapandemia on vaikuttanut moneen asiaan, joista merkittävimpiä ovat koulunkäynnin muodot ja viestintä kodin ja koulun välillä, joten on luonnollista, että myös näitä aiheita käsiteltiin haastattelussa.

Vanhempien kuuleminen maakuntauudistuksessa ja erityisen tuen järjestämisessä on tärkeää. Kuulemalla ja kohtaamalla vanhemmat niin, että he kokevat olevansa uudistuksessa osallisina luo turvallisuuden tunnetta ja näyttäytyy heille mahdollisuutena vaikuttaa. On todennäköistä, että maakuntauudistus tulee vaikuttamaan erityisen tuen järjestämiseen ja koulujen väliseen yhteistyöhön. Tavoitteena on, että lapsen lähikoululla olisi mahdollisuus järjestää erityisen tuen mukaista opetusta eikä lapsia tarvitsisi kyyditä maakunnan sisällä eri kouluihin, joka lisää riskiä leimautua.

## **8.2 Aineiston analysointi**

Tilaaajan toive oli, että vanhempien haastatteluaineistosta tehtäisiin analyysi. Sen tarkoituksena olisi selventää vanhempien kaipaaman tuen tarvetta. Aineistoon tutustuttaessa päädyttiin siihen, että kerätystä aineistosta tehdään sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on paras tapa analysoida tällaista aineistoa, sillä se tarjoaa mahdollisuuden tarkastella sekä vanhempien mielipiteiden yhtäläisyyksiä että eroja. (Saaranen-Kauppinen &

Puusniekka, 2006b) Tutkimuskysymyksen mukaisesti aineistosta etsittiin vanhempien kokemuksia eli sekä huolia että toiveita suhteessa heidän lapsensa erityisen tuen palveluihin.

Aineisto luettiin läpi useita kertoja analysointivaiheessa. Ensimmäisellä kerralla aineisto silmäiltiin läpi pintapuolisesti. Tässä vaiheessa huomio kiinnittyi haastattelun rakenteeseen eli siihen, millaisia kysymyksiä haastattelussa oli esitetty, paljonko tekstiä oli kertynyt ja oliko kysymyksiä tullut lisää haastattelun aikana. Huomio päätettiin keskittää aluksi näihin asioihin, koska koettiin, että haastattelun rakenteen ymmärtämisen jälkeen voitaisiin keskittyä tekstin sisältöön, koska tiedettäisiin millaisista aiheista ja teemoista aineisto muodostuisi.

Toisella kerralla havainnoitiin sitä, miten vanhemmat olivat vastanneet haastattelun kysymyksiin. Teksti oli kirjoitettu suoraan puheesta eli puhekieltä oli aineistossa paljon ja ajatustauot kävivät ilmi kirjatun puheen pätkimisestä. Joistakin tekstien kohdista oli hankalaa saada selvää, koska puhe ei ollut ehyttä vaan siinä näkyivät ajatuskatkot ja puheen karkaileminen kysymyksestä toiseen. Tässä vaiheessa huomattiin, että tarkentavat kysymykset oli otettu ajoittain haastattelussa käyttöön siksi, että joidenkin vanhempien oli selkeästi hankala vastata kysymyksiin tai heidän vastauksensa erosi muiden haastateltujen vanhempien vastauksista selkeästi. Selkeät erot vastauksissa olisivat voineet aiheuttaa hämmennystä haastattelua analysoitaessa. Eli joko vanhempi ei ollut ymmärtänyt, mitä haastattelijalla oli halunnut tarkalleen kysyä tai kysymys oli ollut vanhemman mielestä aiheeltaan arkaluontoinen.

Tällä lukukerralla yritettiin ottaa selvää myös perustiedoista eli esimerkiksi siitä, kuinka monta lasta perheessä oli, minkä ikäisiä lapsia perheessä oli ja kuinka kiireistä vanhempien arki muutenkin oli. Tällaiset seikat voisivat vaikuttaa siihen, kuinka tarkkaan haastatteluun annettuja vastauksia oli harkittu ja minkälaiset ympäristötekijät kuten kiire tai pienet lapset ovat aiheuttaneet vanhemmille haastattelutilanteessa kuormitusta. Tekstiä analysoitaessa pyrittiin ymmärtämään, minkä näköistä perheen arki oli ja millaisista asioista kuten asuinpaikka, koulukyydit, lasten diagnoosit ja lapsen persoonallisuudesta ja osaamisesta perheen arki muodostui. Haastateltuja vanhempia ei pystytty tapaamaan kasvotusten opinnäytetyötä tehdessä, joten haluttiin tutustua vanhempiin tekstin perusteella. Haluttiin

ymmärtää heidän arkeaan ja tapaansa tuoda ilmi heidän ajatuksiaan erilaisten puhetyöliien avulla.

Haastatteluissa saatuihin oppimisen tukeen liittyviin vastauksiin syvennyttiin kolmannella kerralla. Tekstejä pyrittiin lukemaan hyvin avoimella mielellä, mutta samalla oli jo opittu ymmärtämään vanhempia ja perheitä tekstien takana. Aineistossa edettiin lukemalla kysymys ja lukemalla sen jälkeen vanhemman kysymykseen antama vastaus yksi haastattelu kerrallaan. Koettiin tärkeäksi kuulla vanhempia tekstien kautta ja puhekielisyydestä huolimatta yrittää tulkita vanhempien vastauksia mahdollisimman oikein.

Neljännellä lukukerralla pyrittiin asettamaan vanhempien vastauksien tuottamia tietoja suurempiin teemoihin. Samalla huomattiin, että vanhempien antamat vastaukset tarjosivat paljon enemmän tietoa kuin, mitä haastattelija oli heiltä kysynyt. Yläteemat pystyttiin luomaan sen jälkeen, kun oli hahmotettu, millaisiin laajempiin asiakokonaisuuksiin haastattelussa ilmi käyneet asiat voitaisiin liittää. Yläteemat ovat: huolipuhe, tuen muodot, tyytyväisyys ja vanhempien kaipaama tuki.

Perustieto ja diagnoosi ovat tärkeitä, koska ne selventävät lukijalle millainen perheen tausta on ja, miksi lapsi opiskelee erityisen tuen piirissä koulussa. Tällaiset tiedot taas vaikuttavat siihen, millaisia tukitoimia lapsella tai nuorella on käytössä ja herättää pohtimaan sitä, millaisia tukitoimia vanhemmat ehkä kaipaaisivat. Lapsen diagnoosi saattaa rajoittaa lapsen osaamista ja vaikuttaa lapsen luonteeseen. Mikäli kyseessä on neuropsykiatrinen häiriö kuten ADHD tai jokin muu tarkkaavaisuuden- ja keskittymisen häiriö, voi lapsi ilmentää häiriön mukaista käyttäytymistä olemalla yliaktiivinen tai hänellä saattaa olla haasteita oppimisessa, koska hänen on vaikeaa keskittyä esimerkiksi melun takia. Mikäli lapsella on esimerkiksi Downin syndrooma, voi hänellä olla haasteita toteuttaa itseään liikunnan parissa.

Haasteet lapsen osaamisessa ja opiskelussa sekä haastava käytös aiheuttavat vanhemmille huolta. Lisäksi huolta voivat tuottaa palveluiden toimimattomuus tai koulun tekemät päätökset ja tarjoamat tuen muodot. Huolipuhe oli haastatteluaineistossa merkittävä teema yleisyydessään. Tähän tullaan keskittymään opinnäytetyössä eniten, koska se vastaa suoraan opinnäytetyön tutkimustehtävään.

Seuraavaksi teemaksi muodostui tuen muodot. Se on tärkeä teema, koska siinä käy ilmi, millaisia tukipalveluita vanhemmat tällä hetkellä hyödyntävät ja missä määrin nykyisille palveluille on kysyntää. Tyytyväisyys teemana tuo ilmi, millaisiin asioihin vanhemmat ovat tyytyväisiä lasten kouluarjessa ja millaisiin asioihin koulun ulkopuolella eli millaisissa asioissa nykyiset palvelut ovat onnistuneet vaikuttamaan positiivisesti. Covid-19-pandemian ajan vaikutukset valikoituivat yhdeksi teemaksi, koska pandemia-aika on tuonut uusia haasteita erityislasten koulunkäyntiin ja lisännyt vanhempien vastuuta lasten onnistumisesta opinnoissa. Lisäksi pandemia-ajan tuomat rajoitukset ovat rajoittaneet vapaa-ajan viettotapoja, kaverisuhteiden ylläpitoa sekä kodin ja koulun välistä vuorovaikutusta. Vanhempien kaipaama tuki kertoo teemana siitä, millaisiin asioihin nykyisten palveluiden ja koulun tulisi panostaa, jotta vanhemmat saisivat lisää kaipaamaansa tukea, joka tukisi heidän hyvinvointiaan.

Tekstin mukaiset aineiston käsittelyyn parhaiten sopivat teemat laitettiin omalle Word-sivulleen allekkain. Haastatteluja käsiteltiin numeroilla ykkösestä viiteen ja jokaisen teeman alle laitettiin kaikki numerot. Haastattelut luettiin läpi vielä kerran ja puhekieliset lauseet muutettiin niiden käsittelyn helpottamista varten ja haastateltavien anonymiteetin säilymisen turvaamiseksi kirjakiellelle. Jokaisesta haastattelusta etsittiin yksittäiset lauseet, jotka sopivat parhaiten kuvaamaan tarkasteltavaa teemaa. Löydettyjä lauseita pystyttiin käsittelemään perhekohtaisesti, koska koko ajan tiedostettiin, mikä perhe oli minkäkin vastauksen takana.

Aineiston teemoittelun jälkeen tehtiin kuhunkin teemaan vielä alateemat. Teemojen mukaiset lauseet luettiin yksitellen läpi ja teksteissä ilmenevät lauseet merkittiin värikoodeilla. Värikoodien avulla voitiin havainnoida missä kohdissa vanhemmat olivat puhuneet samoja asioita kuin toisetkin vanhemmat. Näin syntyivät kullekin teemalle sopivat alateemat ja ne olivat värikoodeilla helposti erotettavissa muusta tekstistä sekä toisista teemoista. Tämän jälkeen laskettiin, montako kertaa vanhemmat olivat maininneet kyseisen asian ja pystyttiin laittamaan alateemat ilmenevyyden määrän mukaisesti allekkain järjestykseen. Järjestykseen laittaminen auttoi hahmottamaan, millaiset asiat, olivat vanhemmille merkityksellisempiä ja, millaisista asioista he halusivat eniten kertoa.

## 9 Tulokset

Oikeus oppia -projektin tuottamaan haastatteluun osallistui kymmenen (10) erityislasten vanhempaa, joiden lapset opiskelevat kolmiportaisen tuen piirissä peruskoulussa. Tässä opinnäyteyössä aineisto rajautui koskemaan niitä vanhempia, joiden lapsista vähintään yksi opiskelee erityisen tuen piirissä. Haastattelujen määräksi rajautui näin ollen viisi huoltajaa, joista kolme oli biologisia vanhempia ja kaksi huoltajaa oli sijaishuoltajia. Lapsia oli yhteensä kymmenen (10).

### 9.1 Taustatietoa tutkimukseen osallistuneista perheistä

Kolme viidestä haastatteluun vastanneista erityisen tuen piirissä opiskelevien erityislasten perheistä asuu Hämeenlinnassa ja kaksi viidestä erityislasten perheistä asuu Hattulassa. Yli puolet lapsista asuu biologisessa perheessään ja loput lapsista asuu sijoitusperheessä. Puolet lapsista opiskelee lähikoulussa. Puolet lapsista opiskelee kauempana, ja heille on järjestetty koulukyydit niin, että he pääsevät kouluun joko taksikydyillä tai vanhempiensa kyydillä.

Puolet lapsista käy koulua yleisen opetuksen piirissä ja puolet lapsista opiskelevat joko pienluokalla tai erityiskoulussa. Yli puolet lapsista opiskelee ala-asteella ja loput lapsista opiskelee yläasteella. Yksi lapsista ei enää ole koulussa, vaan hän on jo 19-vuotias ja tekee töitä isänsä kanssa. Puolella erityislapsista on yksilöllistetyt opetussuunnitelmat tai yksilöllistettyjä oppiaineita.

Neljällä kymmenestä erityislapsesta on oppimisen haasteita. Seuraavaksi yleisimmät diagnoosit, joita on kolmella kymmenestä lapsesta ovat autismi ja kehityshäiriö. Kahdella kymmenestä lapsesta on joko toiminnanohjauksen haaste tai sitten vanhempi ei halua määritellä haastattelussa lapsen saamaa diagnoosia. Yhdellä lapsista on Downin syndrooma.

### 9.2 Nykyiset oppimisen tuen muodot

Lapsen saamasta tuen muodosta kertoessaan vanhemmat painottavat haastatteluvastauksissaan eniten lapselle nimetyn oman ohjaajan tarjoamaa toimintaa

lapsen vapaa-ajalla ja tukea koulussa sekä vertaistukea. Kirjallisuudesta ja internetistä löydettyissä lähteissä lapsen henkilökohtaisesta ohjaajasta ei kuitenkaan ole lainkaan mainintoja, mikä on yllättävää.

Miestukihenkilö kävi kotona ja kaupungilla lapsen kanssa.

Ohjaaja 19 oli, 10 v on tälläkin hetkellä, 12 v ei ole, on nimetty ohjaaja mutta lapsi ei halua kertoa hänelle kiusaamistapauksista, koska lapsen todistusta ei uskota.

Lapsella ei ole henkilökohtaista ohjaajaa mutta siinä luokassa on käsittääkseni kaksi ohjaajaa, kahden ohjaajan tuki.

Seuraavaksi eniten vanhemmat korostavat erityisopettajan läsnäoloa kouluarjessa ja heidän tekemäänsä työtä, joka tukee erityisoppilaiden oppimista. Kolmanneksi eniten haastattelussa vanhemmat tuovat esiin koulussa tai sairaalassa järjestetyn terapian merkitystä lapselle. Yhtä usein vanhemmat kertovat koulun ulkopuolisesta rahallisesta tai toiminnallisesta tuesta.

Oma opettaja, erityisopettaja ymmärsi sen.

Kouluaikana henkilökoht. avustaja eli erityisopettaja, kyllä sekin liittyy tukeen. toimintaterapiassa käy ja opettaja ja terapeutti on yhteydessä toisiinsa.

Vain kaksi lasta, joiden vanhempia on haastateltu, käy aamu- ja iltapäiväkerhossa. Eräs vanhemmista perustelee tämän palvelun käyttämättömyyttä perheensä osalta sillä, että on itse aina kotona. Kouluohjaajan tuki pienluokassa mainitaan tukimuotona harvimmin.

Aamupäiväkerho on yhtenä päivänä, iltapäiväkerho on joka päivä.

Kukaan ei ole käyttänyt niitä koska olen aina kotona.

Itselleen vanhemmat kertovat saaneensa kaipaamansa tukea vertaistuesta ja sopeutumisvalmennuksesta. Ne on koettu tärkeiksi ja hyvää tekeviksi tukimuodoiksi, koska vanhemmat ovat päässeet keskustelemaan ja ovat kokeneet tullessa ymmärretyiksi. Vanhemmat ovat saaneet vertaistukea vanhemmille tarkoitetuista koulun someryhmistä ja Hämeenlinnan perhekahvilasta.

Sekin että vanhemmat pääsee matalalla kynnyksellä juttelemaan vain toisen erityislapsen vanhempi ymmärtää.

Hämeenlinnassa on perhekahvila, jossa lastenhoitajat, missä on käyty ihan koko aikaa.

### **9.3 Erityislapsen vanhempien tyytyväisyys palveluihin**

Vanhemmat ovat tyytyväisimpiä hyvään vuorovaikutukseen kodin ja koulun välillä. Perusteluja hyvälle vuorovaikutukselle ovat vanhempien mielestä toimiva viestintä lapsen tuesta koulussa, jaettu vastuu ja opettajan vastaaminen vanhempien kysymyksiin ja tiedon saaminen. Vanhemmat ovat antaneet positiivista palautetta palavereista. Palavereja on ollut tarpeeksi usein ja niissä erityislapsen perheet tulevat aidosti kuulluiksi ja huomioiduiksi. Niissä korostuvat myös koulun henkilökunnan ja vanhempien välinen yhteisöllisyys ja tiedon välitys.

Se on hyvä että on innokas koululainen, on ihana opettaja joka vastaa kun kysyy.

Tilaisuuden on ollut ihanasti lasta huomioivia ja hän saa kertoa siellä. Ja siellä puhutaan arjesta myös. Siitäkin olen tykännyt että mukana on ollut terapeutti, kuulee myös siitä, ja opettaja ja avustaja ja tehdään yhteistä suunnitelmaa.

Toiseksi eniten vanhemmat kertovat tyytyväisyydestään koulun toimintaan, mikäli koulua vaihdetaan suuremmasta koulusta pienempään lähikouluun tai pienestä suurempaan erityislapsen tilanne huomioiden. Eräs vanhempi kertoo olevansa tyytyväinen siihen, että lapsi vaihtaa lähitulevaisuudessa koulua pienempään lähikouluun. Pienempään lähikouluun

vaihtaminen tarkoittaa vanhemman kertoman mukaan sitä, että lapsella on lyhempi koulumatka, lapsi pääsee kouluun, jossa on parempi ilmapiiri ja lapsi huomataan yksilöllisemmin pienemmässä koulussa. Toisen erityislapsen vanhempi kertoo kokevansa, että isommalla koululla on enemmän resursseja käytössä lasta kohden, esimerkiksi testeihin on helpompi päästä.

On tärkeä että koulun henki on hyvä ja siellä on positiivinen hyvä vire. isoissa kouluissa väkimäärä kasvaa niin isoksi että siitä ei pystyvä hallitsemaan ja ei pysytä näkemään kokonaisuutta.

Saa uuden koulun avulla ysin päättötodistuksen nyten ja on jatkuva kontakti nuorisopsykiatriselle. Siellä on ihmetelty että miksei hänelle ole tehty psykologisia testejä aikaisemmin. Oon keskustellut niistä koulun kanssa moneen kertaan niin hänelle tehdään ne nyt sitten.

Kolmanneksi eniten vanhemmat mainitsevat olevansa tyytyväisiä koulun ulkopuoliseen tukeen. Koulun ulkopuoliseksi tueksi erityislasten vanhemmat määrittelevät vanhempien jaksamista tukevan sijaishoidon, sopeutumisvalmennuskurssien tarjoamat hyvät vertaistuelliset kokemukset ja hyvän vuorovaikutukset vammaispalveluiden kanssa.

...10 kokemus sopeutumisvalmennuskursseista myös, ymmärretään erityisparheen arkea joka eroaa tavisperheen arjesta paljon

Sopeutumisvalmennuksia 10 v takana niin näkee mitkä on ne haasteet, ne on inhimillisiä asioita mistä tulee voimia. Ei ole avaruustiedettä.

Vammaispalvelun kanssa on aika hyvin pelannut. Meillä oli 10 v oli sama työntekijä ja hän jäi nyt eläkkeelle.

Se, että opettaja työskentelee aidosti auttaakseen oppilasta, tulee esiin kahden vanhemman haastatteluissa. Eräs vanhemmista toi esiin myös tyytyväisyyttään siihen, että koulu on oikeasti oppimista varten. Haastatteluaineistossa mainitaan onni siitä, että lapsen opettaja on kokeilunhaluinen ja ratkaisukeskeinen etsittäessä erityislapselle sopivimpia tukimuotoja.



Mulle henk koht. riittää että kun huomaan lapsi oppii, kehitystä tapahtuu ja tule läksyjä. Että koulu on koulua eikä pelkästää elämän tapojen oppimista tai toimintarapiaa.

Oma opettaja on hyvä, jos on soittanut sanoo, että kokeillaan tätä ja antaa palautetta ja ehdottaa jos kokeiltais kuitenkin tällä lailla; on vuorottelua.

Vanhemmat tuovat haastattelussa esiin tyytyväisyyttään myös taksikyyteihin. Tyytyväisyys taksikyyteihin nousee esiin yhden vanhemman haastattelussa. Hän kuvaa sitä, kuinka hyvä tuuri perheellä on käynyt taksikyytien osalta, koska taksikuskit huolehtivat lapsen olinpaikasta koulun jälkeen.

Meillä on tosi hyvä tuuri taksinkyytien kanssa. Pari kertaa on käynyt niin että taksi kuljettaja on pitänyt lapsen mukanaan kunnes vanhemmat on päässyt hakemaan. Ihan tosi ihanat taksikuljetukset.

#### **9.4 Erityislasten koulunkäyntiin liittyvät vanhempien huolet**

Haastatteluaineistosta on mahdollista löytää teema, jota voi nimittää huolipuheeksi. Eniten vanhemmat tuovat ilmi huolta erityislapsen koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Vanhempien mielestä koulussa ei huomioida riittävästi erityisoppilaita. Eräs vanhemmista kertoo olevansa huolissaan siitä, että opettaja ei huomaa erityislapsen vahvuuksia ja erityisyyttä.

Vanhemman mielestä yhteiskunnan tulisi juuri hyödyntää autismia, koska autistilla saattaa olla parempi kyky esimerkiksi muistaa oppimansa.

Hänen lahja on autismi ja sitä pitäisi yhteiskunnan hyödyntää enemmän, sanoin opettajallekin vaikka on pienryhmässä ja opetussuunnitelma että huomata sieltä sellaisia, mutta opettajillakin taitaa olla nii raskasta...

Lisäksi eräs vanhempi korostaa, että hänen mielestään koulu ei jouta tarpeeksi. Tämän vuoksi lapsi väsy koulussa tarpeettoman paljon ja loppuviikko koulussa on hyvin raskas.

Vanhemmat toivovat opettajilta enemmän ymmärrystä erityislasten voimavaroja, diagnoosia

ja taustaa kohtaan. Se, että erityislasten voimavaroja ja erilaista oppimista ei huomioida tekemällä esimerkiksi erityisiä ryhmiä, heikentää vanhempien mielestä oppimistuloksia.

Nykyinen koulujärjestelmä turruttaa ja tasapäistää ihmiset. Erityislapsi ei ole tasapäinen normilapsen kanssa millään tavalla, mitenkään samalla tasolla.

Erityiskouluja ja ryhmiä tarvitaan enenevässä määrin.

Ja autisteilla on monenlaista käytöstä, ongelmaa ja diagnoosia ja niitä erityisiä ryhmiä ei tehdä on oppiminen kortilla.

Toiseksi alateemaksi muodostui vanhempien huoli siitä, että opettajien koulutus ja kokemukset ovat vähäisiä erityislapsiin ja -nuoriin liittyen. Vanhemmat ovat huolissaan siitä, että heidän mielestään opettajalla tai kouluohjaajalla ei ole riittävästi kokemusta erityisnuoriin liittyen tai heidän koulutuksensa on puutteellinen. Vanhempien mielestä heillä ei ole riittävästi ammattitaitoa ja opettajien tiedoissa on puutteita. Erityisesti luokanopettajat, jotka eivät koulutukseltaan ole erityisopettajia, koetaan osaamattomiksi esimerkiksi erilaisten diagnoosien suhteen.

Jos opettaja on "tavallinen" ja avustaja on 18–19-vuotias, jolla ei ole kokemusta eikä koulutusta erityisoppilaista ollaan pulassa varsinkin koulun siirron yhteydessä...

Eräs huoltaja kertoo, että hänen mielestään opettajat tukeutuvat liikaa opetussuunnitelmaan opetuksen toteuttamisessa. Vanhemmat kertovat olevansa lisäksi huolissaan koulun henkilökunnan vaihtumisesta ja siitä, etteivät erityisoppilaat luota saavansa tukea koulusta. Eräs vanhempi oli myös huolissaan lapsensa tulevaisuudesta.

On myös opettajakoulutuksen asia, missä ne raamit asetetaan.

Vaihtui joka vuosi opettaja alkuvuosina ja se oli haastavaa ja piti kerrata lapsen asioita uudestaan ja uudestaan.

Lapsi on siirtymässä yläasteelle ja huoli on siinä mihin lapsi pääsee.

Kolmanneksi alateemaksi vanhempien vastausten perusteella muodostui vanhempien kokemus koulupäivien rauhattomuudesta ja turvattomuudesta. Vanhemmat kokevat huolta siitä, että lapsen luokassa ei ole tarpeeksi hyvä työrauha. Pienryhmässä oppilaat ovat niin haastavia ja isossa ryhmässä on suuri oppilasmäärä. Nämä aiheuttavat melun takia erityisoppilaalle stressiä. Vanhemmat kokevat, että koulupäivät ovat turvattomia, koska henkilökuntaa on liian vähän ja opettajat ja avustajat eivät pärjää tarpeeksi hyvin tilanteissa, joissa oppilaat alkavat käyttäytymään aggressiivisesti.

Luokka on ollut levoton, koulu kertoo vaan että mitä hienoja toimia on mutta isä sanonut "mutta kun ne toimet ei pure asiaan, silloin ne ei toimi.

Meillä on ollut ala-asteella haastava sekalainen ryhmä, jossa on ollut aggressiivista käytös potkittu ja hakattu, ja meidän lapsen on pitänyt mennä vessaan piiloon. Pulpetit lennelly, käyty kiinni ja räitty. Vaikka on opettajat ja avustajat niin se ei oo riittänyt.

Haastatteluaineiston perusteella neljänneksi alateemaksi muodostui vanhempien huoli lapseen kohdistuvasta syrjimisestä. Haastatteluissa käy ilmi vanhempien huoli siitä, että heidän lapsensa on joutunut koulukiusatuksi. Kahden erityislapsen huoltajan haastatteluissa korostuu se, etteivät vanhemmat itse siedä kiusaamista ja heidän mielestään kiusaamiseen ei puututa riittäväällä vakavuudella tarpeeksi aikaisessa vaiheessa. Vanhemmat toivoisivat suurempaa puuttumista kiusaajan käytöksen korjaamiseen.

Hänellä on ollut kiusaamistaustaa. Me vanhemmat olemme puututtu, kun olemme entisiä koulukiusattuja molemmat. En siedä kiusaamista niin koulussa enkä aikuisten kesken. Vanhemmat kokeneet, että tuki toimet ei ole olleet koulussa riittävät ja asiaan ei ole riittäväällä vakavuudella puututtu mielestämme.

Koulukiusaamisen takia erään erityislapsen koulusuoritukset romahtivat, koska se oli hänelle henkisesti hyvin raskasta. Koulun yritykset puuttua kiusaamistilanteeseen eivät tuottaneet

toivottua tulosta, joten vakavan koulukiusaamisen takia kiusattu joutui kiusaajan sijaan vaihtamaan koulua. Erityislapselle koulun vaihtaminen on kuitenkin raskasta. Haastatellut vanhemmat ovat huolissaan lisäksi siitä, että erityislasten on vaikeaa löytää ystäviä koulusta.

Hän pärjäsi ihan hyvin koulussa, kunnes tää kiusaaminen tapahtuu, että siitä tuli niin paljon sitä henkistä romahdusta, että se vaikutti koulu pärjäämiseen.

Viidenneksi alateemaksi muodostui vanhempien huoli siitä, että erityisoppilaiden on vaikeaa saada tukea omasta koulusta. Tämä jakaa vanhempien mielipiteitä sen suhteen, miten lapsen opetus on järjestetty ja, millaisia resursseja koululla on käytössä erityislasta tai -nuorta kohtaan. Erityislapsille on hankalaa saada avustajia kouluun koulupäivien ajaksi. Eräs vanhempi kertoo, että on huolissaan, siitä etteivät erityisperheissä vanhemmat edes osaa hakea tai vaatia tukea.

Ei vanhemmat ei osaa vaatia eikä hakea ja terapia ja ohjaajaresurssit ja vanhempien yleinen jaksaminen näkyy myös lasten jaksamisessa.

Eräs vanhemmista kertoo, että lukitestit eivät ole edenneet koulun taholla perheen odotusten mukaisesti. Vaikka tuelle olisi tarvetta, ei siihen silti välttämättä ole tukea tarjolla. Vanhemmat kritisoivat koulun tukitoimien riittämättömyyttä ja sitä, että erityisen tuen tarpeeseen ei puututa riittävän varhaisessa vaiheessa. Eräs vanhempi tuo haastattelussa ilmi, että opettajilla on paljon työtä haastavampien nuorten kanssa, joten ne erityisnuoret, jotka selviävät vähemmällä tuella saavat osakseen vähemmän tukea.

Meillä on ollut sellainen toive, että hän tarvittis tukea. Sitä testataan toisen kerran lukitestejä ja muita mutta se ei ole edennyt koulun puolelta mitenkään.

Miettii just meidän kakkosluokkalaisen luokaa niin siellä on vaan 22 mutta siinä on 10-12 poikaa on osan ajasta pienluokassa ja osan siellä että niin siellä on niin massiivisia käytöshäiriöitä mutta opettaja sanoo että hän joutuu jättämään ne jotka osaa vähän vähemmälle.

Eräs vanhempi kertoo, että vaikeassa koulukiusaamistapauksessa kuraattorille ja psykologille oli vaikeaa saada aikaa, joten kiusattu nuori sai apua vasta nuorisopsykiatriselta nuoren koulutilanteen mentyä erittäin haastavaksi. Haastateltujen erityislasten vanhempien mielestä tukea ei ole lisäksi tarjolla riittävän aikaisessa vaiheessa.

Sitä aikaa on kuraattori tai psykologilla tosi vähän.

Lapsen varhaislapsuudessa ajoissa hereillä, ajoissa tutkimuksiin. Osattais järjestää eskariaika ja peruskoulun aloitusaika sopivasti. Jos neuvolassa tai lääkärin tarkastuksessa huomataan, että tarvitaan erityistutkimuksia, tarvitaanko pidennetty oppivelvollisuus tai tarvitaanko tukitoimia jo ennen peruskoulun aloittamista jo ennen koulun alkua myös erityisnuorelle. Sitä knowhowta tarvitaan.

Kuudenneksi eniten huolipuhetta herätti huoltajien huoli koulun ja kunnan välisestä yhteistyöstä, jonka he kokivat osittain toimimattomaksi. Vanhempien mielestä koulun tapa kehittää toimintaansa ei ole tarpeeksi avoin. Koulun ja kunnan välisessä yhteistyössä ongelmia aiheuttaa vanhempien mielestä niiden välinen toimimaton vuorovaikutus. Kouluilla ei ole selkeää käsitystä vanhemmille ja oppilaille saatavilla olevista palveluista, koska tiedonvälitys kunnalta koululle ei toimi. Vanhemmat toivoisivat kunnan ja koulun sekä kuntien ja yritysten välille läpinäkyvämpää vuorovaikutusta ja parempaa tiedon välitystä sekä palveluiden yhdistämistä. Vanhemmat uskovat, että tukipalveluiden saamiseen vaikuttaa kunnan talous.

Koulu ei tiedä mitä palveluita vanhemmin kuuluu ja lapsille kuuluu. Miten niitä haetaan ja ne kuuluu osittain aika vahvasti kouluun, kuten henkilökohtainen avustaja. Opettajilla ei lähtökohtaisesti ole tietoo. Ohjaajaresurssi on niin heikkoo. Jotain kautta se tieto pitäisi tulla.

Raha puhuu ihmisen edelle ja ollaan kuitenkin lasten kanssa tekemisissä.

Vaikka haastattelussa oli tarkoitus keskittyä vanhempien kokemuksiin erityislapsen ja -nuoren oppimisen tukeen liittyvistä seikoista, kertoivat vanhemmat haastatteluissa paljon

omasta roolistaan ja jaksamisestaan erityislapsen vanhemman roolissa. Tästä muodostui huolipuheen kuudes teema. Monet joutuvat taistelemaan palvelujärjestelmän monimutkaisessa viidakossa saadakseen lapsensa tueksi riittävät palvelut. Vanhemmilla, jotka ovat jo valmiiksi kuormittuneita kokien perhetilanteen raskaaksi, ei ole voimavaroja ja aikaa hakea palveluita.

Kun perheellä on rajatut voimavarat ja heidän pitäisi ite ottaa kaikesta selvää siinä perheiden resurssit ei riitä hakemiseen.

Erityislapsen vanhempi on usein oman jaksamisensa ääri rajoilla ja vanhemmuus on emotionaalisesti kuormittavaa. Eräs vanhempi kuvaa vanhemmuuden olevan jokapäiväistä ponnistelua. Erityisesti kahden erityislapsen huoltajan haastattelussa korostuu huoli jaksamisesta. Yksi haastatelluista huoltajista, joka toimii ammatiltaan opettajana, kertoo olevansa huolissaan erityislapsen vanhempien resursseista kuten ajan ja voimavarojen riittämisestä ottaa selvää tukimuodoista ja hakea tarvitsemaansa tukea. Harva vanhemmista kertoo olevansa huolissaan lapsen diagnoosin saamisesta, mutta ovat silti huolissaan siitä, kuinka kauan lapsen diagnoosi vie aikaa. Yksi vanhemmista mainitsee huolensa myös murrosiän tuomista haasteista lapsen opiskelussa.

Vaaditaan myös sydäntä, vaaditaan jaksamista äärimilleen. Täytyy todistaa omaa vanhemmuuttaan ja jaksamistaan ja ollaan pyritty siihen, että ollaan palavereissa ja ollaan tosissaan.

## **10 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset**

Analyysi viiden erityislapsen vanhemman haastatteluaineistosta osoittaa, että vanhemmilla on monia sekä huolia että toiveita, jotka liittyvät heidän lapsensa koulunkäyntiin ja oppimiseen sekä tähän liittyvään tukeen. Aineisto avaa myös sitä, millaisia palveluita ja tukea on käytössä sekä, miten yhteistyö sujuu koulun kanssa.

Tässä opinnäytetyössä analysoidun aineiston perusteella voi päätellä, että osa haastatelluista vanhemmista ei hae tukipalveluita aktiivisesti lapselleen. Vanhemmat kertovat syiksi tähän, että tukipalveluiden hakuprosessi tuntuu vaativalta ja arki tuntuu

kuormittavalta. Avun hakeminen voi olla surun keskellä haastavaa. Surua tuottaa alussa yleensä diagnoosin saaminen, mutta se on tarpeen mahdollisimman normaalin arjen rakentamiseksi tai ylläpitämiseksi. (Anttila, 2020, s. 60)

Opinnäytetyöni aineiston perusteella voi päätellä myös, että erityisvanhemmilla ei aina ole riittävää tietoa eri tukimuodoista. Alatalon (2019) haastattelema Leijonaäidit -järjestön puheenjohtaja Merja Rukko kertoo kokevansa, että tiedonsaanti on yleisesti ottaen parantunut kymmenessä vuodessa, mutta sillä on edelleen paljon vaikutusta, missä kunnassa erityislapsen perhe asuu.

Vanhemmat kertovat kokevansa, etteivät saa lapsilleen riittäviä tukitoimia koulusta, mitä he pitävät osoituksena heidän lastensa huonommasta asemasta suhteessa muihin lapsiin. Tämä nousee esille myös Alatalon vuonna 2019 kirjoittamasta uutisesta. Uutisen mukaan avustajien määrä koulussa on vähäinen ja tuen saamiseen vaikuttavat koulu ja sen henkilökunta, rahoitus ja kunnan linjaukset tukipalveluiden myöntämisestä. Koulun henkilökunnan vähäinen määrä nousee usein esille vanhempien huolipuheessa. Leino ja Ruohio kertovat (2021, s. 25), että vanhemmat kokevat tuen olevan vähäistä tai riittämätöntä johtuen varhaiskasvatuksessa toimivan henkilökunnan ja avustajien vähäisestä henkilömäärästä ja vaihtuvuudesta. Vaikka tutkimusympäristönä toimii koulu ja Leino ja Ruohion tutkimuksessa varhaiskasvatus, vaikuttaa puute koulutetuista työntekijöistä olevan yhteinen ongelma.

Tiina Määtän vuonna 2020 kirjoittaman pro gradu -tutkielman mukaan vanhemmat kokevat oman asemansa koulun ja kodin välisessä vuorovaikutuksessa olevan epävarma johtuen siitä, ettei vuorovaikutus ole tarpeeksi avointa. Toisaalta monet oman opinnäytetyöni aineistoa varten haastatelluista vanhemmista kertovat olevansa tyytyväisiä etenkin kodin ja koulun väliseen vuorovaikutukseen ja jaettuun vastuuseen lapsensa koulunkäyntiin ja oppimiseen liittyvissä asioissa. Tämän voi todeta poikkeavan aiemman tutkimuksen tuloksesta. Muita tyytyväisyyden aiheita olivat koulun vaihto, kun siinä huomioidaan erityislapsen tarpeet, erityislapsen opettajan toiminta, vanhempien käyttämät sosiaali- ja terveysalan palvelut ja erityislapsen sisarten tarjoama tuki erityislapsen opiskelussa sekä taksikyydit.

Aineistosta käy ilmi, että erityislasten vanhempien mielestä koulujärjestelmää ja opettajien koulutusta tulisi uudistaa erityislasten erityisyyttä enemmän huomioivaksi. Myös Tuomi (2019, s. 30) toteaa, että erityislasten vanhemmat kokevat opettajien olevan ammattitaidottomia ja luokanopettajien ja erityisopettajien aineosaamisen tason olevan riittämätöntä oppimistulosten parantamiseksi. Toisaalta Tuomen tutkimuksessa vanhemmat ovat kokeneet erityisopettajalla käymisen positiivisena, koska erityisopettaja on kyennyt tukemaan erityisoppilasta oppimisvaikeuksissa ja erityisopettajan aineenhallinta on ollut kuitenkin riittävää. Vanhemmat toivovat, että opettajat turvaisivat työrauhan ja takaisivat turvallisuuden koulussa myös erityisoppilaiden ryhmissä, etteivät erityisoppilaiden koulunkäynti ja oppimistulokset kärsisi. Erityisoppilaat tulevat helpommin syrjityiksi, jonka takia vanhemmat toivovat, että opettajat puuttuisivat jatkossa entistä suuremmin koulukiusaajien käytökseen. Vanhemmat kokevat, ettei koulu pysty tarjoamaan erityisoppilaille riittäviä tukitoimia eikä tukipalveluja ole tarjolla tarpeeksi ajoissa. Nämä asiat olisivat helpommin toteutettavissa vanhempien mielestä, mikäli kouluilla olisi enemmän henkilökuntaa ja muita resursseja käytössään. Leinon ja Ruohion (2021, s. 26) mukaan vanhemmat toivoisivat varhaiskasvatukselta enemmän erityislasten kanssa toimimiseen koulutettua henkilökuntaa, pienryhmätoimintaa, erityislapsia varten suunniteltujen tilojen käyttöä, lisää informointia ja tukitoimia sekä vanhemmille tarjottavaa arjen jaksamisen tukea. Tämä tukee päätelmäni siitä, että varhaiskasvatuksessa ja peruskoulussa kaivataan samankaltaista tukea erityislasten oppimisen tueksi, koska sekä päiväkoti että koulu tarjoavat erityislapsille samankaltaisia haasteita ympäristöinä.

Vanhemmat toivoisivat koulun ja kunnan välille saumattomampaa yhteistyötä ja parempaa tiedonvälitystä eri palveluihin liittyen. Parempi tiedonvälitys lisäisi tietoa siitä, miten eri palveluiden tulisi yksilökohtaisesti toimia. Niemelä ja Kärkkäinen (2018, ss.38–41) toteavat vanhempien kokevan palvelujärjestelmän olevan sekava ja palveluihin hakeutumisen kynnyksen olevan korkea. Vanhemmat eivät tiedäneet, mitä kautta he voisivat hakea eri palveluja ja vanhemmat joutuivat ottamaan itse selvää tukipalveluiden koordinoimisesta, koska vastuujako eri palveluiden suhteen ei ollut vanhemmille selkeä. Osa kyseessä olevaan tutkimukseen osallistuneista vanhemmista ei ollut päässyt palveluihin lain määrittämässä ajassa. Anttila (2020, s. 36) toteaa palvelukartan erityislasten palveluista helpottavan erityislapsen perheen elämää. Lisäksi vanhemmat ovat myös huolissaan omasta



jaksamisestaan vanhempina, koska vanhempien voimavaroja vievä tukipalvelujen hakuprosessi ja emotionaalisesti kuormittava vanhemmuus saavat erityislasten vanhemmat oman jaksamisensa äärirajoille. Vanhempien mukaan heidän voimavaroihinsa ja jaksamiseensa tulisi kiinnittää jatkossa enemmän huomiota lapsen koulussa sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa.

## **11 Pohdinta ja arviointi**

Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin erityisen tuen piirissä opiskelevien lasten vanhempien kokemuksia ja ajatuksia nykyisestä erityisen tuen mukaisista tukipalveluista, tukipalveluiden positiivisista vaikutuksista ja huolista, jotka näyttäytyvät erityislasten perheiden jokapäiväisessä arjessa. Tarkasteltaessa erityislasten ja -nuorten vanhempien kokemuksia oppimisen tuesta on otettava huomioon, että erityislasten perheiden tilanteet ovat yksilöllisiä.

### **11.1 Pohdinta**

Tässä opinnäytetyössä käytetyn haastatteluaineiston mukaan vanhemmat toivoisivat, etteivät he jäisi arjessa yksin vaan, että jokin taho olisi heidän tukenaan ja osallistuisi arjen pyörittämiseen. Vanhemmat yrittävät usein etsiä tahoja, jolta he voisivat saada riittävästi tukea helpottaakseen arkeaan. Vanhemmat kokevat, etteivät saa sosiaali- ja terveyspalveluista riittävän nopeasti helpotusta arkeen. Vanhemmat kertovat kokevansa, että he saattavat leimautua yhteiskunnassa tai lapsen koulussa epäonnistuneiksi vanhemmiksi. Erityisnuorten vanhempien ja erityisen tuen palveluiden välinen vuorovaikutus ei aina toimi, joka johtuu vanhempien mukaan siitä, ettei tietoa ole tarjolla riittävästi heille.

Tämä tutkimus osoitti, että vanhemmat ovat valmiita ottamaan vastuuta omalta osaltaan lapsen koulunkäynnistä, koska haluavat lapsen osallistuvan tämän kykyjen mukaisesti opetukseen. Vanhemmat ovat kuitenkin tottuneet tarkkailemaan lapsiaan koko ajan, minkä vuoksi he kaipaavat usein tietoa siitä, kuinka lapsi pärjää opinnoissa ja kuinka lapsen koulunkäynti sujuu.

Haastattelut toivat esille myös sen ymmärrettävän seikan, että, jos perheessä on useampi erityislapsi, vanhempien huomion ja ajan vievät lasten elämään liittyvät haasteet erityislasten taitojen sijasta. Haastatteluita analysoidessani huomasin, että tällaisessa tilanteessa vanhemman oli vaikea muistaa kaikkia käytössä olevia palveluita ja energiaa ei oikein ollut hakea tarvittavia tukipalveluita. Näissä perheissä vanhemmat keskittävät energiansa selviytymiseen. Yhden erityislapsen perheissä vanhemmilla on mahdollisuus keskittyä lapsen voimavaroihin ja muistaa lapsen palvelupolun varrelta yksittäisiä käännekohtia.

Tutkimukselleni asettamani tutkimuskysymykset raamittivat koko tutkimusprosessia, joten pystyin etenemään loogisessa järjestyksessä etsiessäni vastauksia kysymyksiini. Mielestäni sain kattavat vastaukset tutkimuskysymyksiini. Koen saavuttaneeni opinnäytetyölle ja sen tekemiselle asettamani tavoitteet hyvin. Pääsin perehtymään erityisopetuksen työtapoihin syvällisesti ja luomaan kokonaisvaltaisen katsauksen erityisen tuen nykyisiin tukipalveluihin ja vanhempien näkemyksiin tukipalveluiden kehitystarpeiden suhteen tulevaisuutta varten.

Kirjoittaessani opinnäytetyötä huomasin pohtivani, mitkä asiat voisivat olla toisin ja, miten erityislasten vanhempia voitaisiin tukea paremmin ja, mitä heidän auttamisekseen olisi tehtävissä. Mielestäni tässä voisi olla hyvä aihe mahdollista jatkotutkimusta varten.

Pohdittaessa erityislasten vanhempien tukea ja tukipalveluita tulisi mielestäni ottaa huomioon juuri omassa tutkimuksessani nousseet vanhempien kokemukset erityislasten ja -nuorten tukipalveluista. Tutkimuksestani voidaan päätellä, että lasten koulunkäynti ja tulevaisuus pohdituttaa usein vanhempia ja vanhemmat kokevat niiden turvaamiseen liittyvän paljon vastuuta ja huolta etenkin silloin kun kyseessä on erityislapsi tai -nuori.

## **11.2 Tutkimuksen eettisyys ja arviointi**

Opinnäytetyöprosessin ja tutkimuksen arvioinnissa on tärkeä tarkastella tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Oikeus oppia -projektin projektikoordinaattori ei vielä haastatteluvaiheessa tiennyt, että haastatteluilla saatuja vastauksia tulitaisiin hyödyntämään opinnäytetyössä eikä voinut tästä haastatteluun osallistuneita informoida. Tutkittavien anonymiteetti on kuitenkin säilynyt täysin, koska aineisto oli valmiiksi litteroidussa

muodossa ja annettiin salassapitovelvollisuutta noudattaen käyttöni. Tämän opinnäytetyön tutkimuksessa käytettyyn haastatteluun osallistuneita henkilöitä ei voi siis mitenkään tunnistaa.

Haastatteluun osallistuminen on ollut erityislasten vanhemmille vapaaehtoista. Haastattelu on toteutettu teams-sovelluksella, eikä kameroiden auki pitämistä ole vaadittu tai pidetty edellytyksenä haastatteluun osallistumiselle. Teamsin käyttö oli välttämätöntä, koska koronapandemian takia haastattelua ei voitu toteuttaa kasvotusten. Haastatteluun osallistuneet ovat saaneet itse päättää heidän olinpaikkansa haastattelun aikana. Aineistoni koostui vain viiden vanhemman haastattelusta eli se oli suppea. Tuloksia voi tarkastella suhteessa aiempaan tutkimukseen, jolloin voi havaita, että tulokset ovat näiden kanssa yhdensuuntaisia.

Tutkimukseen osallistuneiden erityislasten vanhempien henkilötietoja ja heidän antamiaan vastauksia on käsitelty luotettavasti. Teksti on kerätty ja analysoitu luotettavuuden periaatteita ja niiden mukaisia vaatimuksia noudattaen alusta loppuun asti. Tekstit eivät ole päätyneet opinnäytetyöprosessin aikana missään vaiheessa asiaan kuulumattomien tietoisuuteen. Tulosten esittelyn yhteydessä on käytetty melko runsaasti haastattelusitaatteja todentamaan tehtyjä tulkintoja. Sitaatit tuovat hyvin esille vanhempien kokemusten moninaisuuden ja myös kokemusten erot. Sitaatit ovat puhutun kielen mukaisia, eikä niistä ole korjattu esimerkiksi kielivirheitä.

Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista alusta loppuun. Olen kuullut usein muilta opinnäytetyön tehneiltä, että aihe on voinut ajan mittaan alkaa kyllästyttämään, mutta itse en kokenut tällaista vaihetta tutkimusta tehdessäni missään vaiheessa. Yksi seikka, joka tähän vaikutti, saattoi olla se, että työskentelin koulun iltapäiväkerhon ohjaajana opinnäytetyöprosessin aikana ja pääsin työssäni kohtamaan konkreettisesti erityislasten vanhempia.

Tutkimukseni tarkoituksena oli tuottaa aineistoa Oikeus oppia -hanketta varten. Oikeus oppia -projekti pyrkii parantamaan erityisoppilaiden koulunkäynnin olosuhteita luomalla mahdollisimman tasa-arvoisen ja erityisoppilaiden tarpeet huomioivan opiskeluympäristön

erityisoppilaille. Projekti, johon tutkimukseni liittyy, pyrkii auttamaan erityisoppilaita koulutuksen saamisessa. Opinnäytetyöni tutkimus poikkeaa hieman tästä aiheesta keskittyen enemmän erityisoppilaiden vanhempien näkökulmiin ja kokemuksiin tukipalveluista. Valitsin aiheeni koskemaan erityislasten vanhempia, koska olen omassa työssäni iltapäiväkerhon ohjaajana huomannut, että erityislasten vanhemmat kaipaavat palveluita, jotka auttaisivat heitä jaksamaan ja mietin, että miten voisin olla avuksi heille omalla alallani.

Koen, että tämän kaltaisesta selvityksestä on hyötyä erityislasten vanhemmille, koska tutkimukseni avaa sitä, millaisia ajatuksia nykyiset oppimisen tuen palvelut herättävät. Tutkimukseni avaa myös erityislasten vanhempien vaiettua arkea, joka ei tavallisissa perheissä kasvaneille tai heidän vanhemmilleen avaudu samalla tavalla. Toivon, että tulevaisuudessa heidän äänensä tulee paremmin kuuluviin palveluita ja tukitoimia suunniteltaessa.

## Lähteet

ADHD-liitto. (n.d.). *Lapset*. Viitattu 14.2.2022. <https://adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/lapset/>

Aivoliitto. (2022). *Tietoa afasiasta*. Viitattu 6.10.2022.

<https://www.aivoliitto.fi/aivoverenkiertohairio/sairastumisen-jalkeen/muutokset/kieli-puhehairiot/afasia/#a5bd5b59>

Alatalo, A. (2019). *Erytislusten vanhemmat avautuvat: ”Kaikista tukitoimista täytyy taistella” – asiantuntija listaa haastavimmat epäkohdat*. Hyvä terveys 30.8.2019.

<https://www.hyvaterveys.fi/artikkeli/vanhemmuus/erytislusten-vanhemmat-avautuvat-kaikista-tukitoimista-taytyy-taistella>

Anttila, A. (2020). *Erytislapsen vanhempänä: voimavaroja hyvään elämään*. Kirjapaja

Autismiliitto. (2022). Viitattu 14.2.2022. <https://autismiliitto.fi/>

Fletcher, J., Lyon, G., Fuchs, L. ja Barnes, M. (2009). *Oppimisvaikeudet: tunnistamisesta interventioon*. United Press

Ikonen, O. & Krogerus, A. (2009). *Ainutkertainen oppija – Erilaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen*. PS-kustannus.

Koskela, E. (2019). *Syyt matematiikka-ahdistuksen kehittymiselle*. [pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto] <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201903229759>

Kuntoutussäätiö. (2021a). *Matematiikan vaikeus*. Viitattu 6.10.2022.

<https://oppimisvaikeus.fi/tietoa/perustietoa-kehityksellisista-oppimisvaikeuksista/matematiikan-vaikeus/>

Kuntoutussäätiö. (2021b). *Perustietoa oppimisvaikeuksista*. Viitattu 7.7.2022

<https://oppimisvaikeus.fi/tietoa/perustietoa-kehityksellisista-oppimisvaikeuksista/>

Laatikainen, P. (2011). *Laaja-alainen erityisopetus alaluokilla*. PS-kustannus.

Leino, E. & Ruohio, R. (2021). *Vanhempien kokemuksia erityisen tuen toteutumisesta*. [opinnäytetyö, LAB-ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202105118361>

MLL. (2020). *Tunnista ja näe ADHD-lapsen supervoimat*. Viitattu 14.2.2022.

<https://www.mll.fi/lapsemme-lehti/tunnista-ja-nae-adhd-lapsen-supervoimat/>

Määttä, T. (2020) *Voinko vaikuttaa lapseni opetusjärjestelyihin? – Erityisen tuen piirissä olevien lasten koulunkäynnin muodot huoltajien näkökulmasta*. [pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20200873>

Niemelä J. & Kärkkäinen H. (2018). *Alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä saama tuki lapsen käytöksen ongelmassa Vanhempien kokemuksia palvelujärjestelmän toimivuudesta Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella*. [opinnäytetyö, Centria-ammattikorkeakoulu]’ <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201805219171>

Oja, S., Rönty, L., Rönty, S., Järnefelt, P., Lång, N., Väätäinen, E., Heikkinen, E., Saari, M., Willman, A., Liusvaara, L., Hämäläinen, T., Dahlgrén, O., Partanen, P., Helle, O., Kotisara, R. & Paananen, M. (2012). *Kaikille kelpo koulu – Kolmiportaisen tuen toteuttaminen ja kehittäminen*. PS-kustannus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2014). *Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki – Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-254-8>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019). *Oikeus oppia – tasa-arvoinen alku opinpolulle; Perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelma 2020-2022*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-664-5>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006a). Teemahaastattelu. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Tampere. Viitattu 16.12.2021 [https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6\\_3\\_2.html](https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html)

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A.(2006b). Sisällönanalyysi. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Tampere. Viitattu 16.12.2021. osoitteesta [https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7\\_3\\_2.html](https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html)

Takala, M-T. (2016). *Erityispedagogiikka ja kouluikä*. Gaudeamus

Tuomi M.-T. (2019). *"Koululla vaan tehdään tukisuunnitelmia, joihin pannaan liibalaabaa"* – vanhempien puhetta koulun kolmiportaisesta tuesta [pro gradu –tutkielma, Turun yliopisto].  
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020050725640>

## Liite 1: Aineistonhallintasuunnitelma

Aineiston hankinnan menetelmät ja aineiston muoto

Hämeenlinnan kaupungin koordinoiman Oikeus oppia -hankkeen aikana hankkeen projektikoordinaattori on haastatellut teamsilla vanhempia, joiden lapsilla on haasteita opiskelun suhteen. Haastattelun teemoina olivat lasten ja vanhempien tuki sekä heidän kehitysideansa tuesta. Haastateltavat asuvat Kanta-Hämeessä ja heidän lapsensa opiskelevat Kanta-Hämeen peruskoulun ala-asteella ollen samalla kolmiportaisen tuen piirissä. Kutsu haastatteluun lähetettiin niiden oppilaiden vanhemmille, jotka olivat osallistuneet Suomen Vanhempainliiton ja Förbundet Hem och Skola -järjestön keräämään Vanhempien barometriin vuonna 2021.

Haastattelu oli tyyliltään puolistrukturoitu, se tarjosi mahdollisuuden myös vapaampaan keskusteluun, vaikka kysymykset ja niiden esitysjärjestys olivat tarkkaan suunniteltuja ja haastattelua varten oli varattu aikaa enintään tunti. Opinnäytetyön aineiston muodostavat Oikeus oppia -hankkeessa haastateltujen 10 vanhemman haastatteluista valitut viiden vanhemman haastattelut. Nämä viisi haastattelua ovat valikoituneet sen mukaan, että nämä viiden haastatellun vanhemman lapset opiskelivat erityisen tuen piirissä.

Aiheina haastattelussa olivat lasten ja vanhempien saama tukien muoto ja toiveet siitä, miten koulun tarjoamaa tukea voitaisiin tehostaa. Haastattelututkimus on laadullinen toteutustapa, jolloin vanhempien vastausten sisältö on tärkeämpää, kuin määrälliset seikat. Tämän takia ainut numeerinen tieto, joka on tärkeä, on perhekohtainen lasten lukumäärä.

Kerätty aineisto koostuu haastattelujen kautta saaduista vastauksista, jolloin vanhempien puhe on muutettu litteroinnin kautta tekstiksi. Litteroinnin myötä vastaukset on samalla anonyymissa muodossa. Koulujen nimet on piilotettu sen vuoksi, ettei lapsia voitaisi tunnistaa opiskelupaikkansa mukaisesti. En tule saamaan haltuuni ennen tietojen jakamista tekstin anonyymin muodon vuoksi arkaluontoisia tietoja eli en kerää niitä.

Aineistojen säilytys opinnäytetyöprosessin aikana



Kerätty aineisto on tallennettu litteroidussa muodossa projektikoordinaattorin USB-muistitikulle. Aineisto jaetaan minulle projektikoordinaattorin myöntämällä oikeudella. Saan aineiston käyttöni, kun hankkeen projektikoordinaattori toimittaa USB-muistitikun, jolle aineisto on tallennettu minulle noudettavaksi Innoparkin aulaan kirjekuoressa. Tämän jälkeen aineistoa pääsevät käsittelemään minä ja projektikoordinaattori.

#### Aineistojen käsittely opinnäytetyön valmistuttua

Opinnäytetyön valmistuttua anonyymissa muodossa oleva aineisto palautuu Oikeus oppia - hankkeen omistukseen jatkotutkimusta ja perheille suunnattujen tukipalveluiden kehittämistä varten. Aineisto on litteroitu ennen jakamista, joten aineisto ei sisällä analyysivaiheessa henkilötietoja. Aineiston jatkokäyttöoikeuksista on informoitu tutkittavia, ja jatkokäyttöön on pyydetty tutkimukseen osallistumisen yhteydessä lupa tutkittavilta. Jatkokäyttöoikeuksista tehdään asiaankuuluva kirjallinen sopimus, joka liitetään opinnäytetyöhön. Sopimusosapuolet ovat opinnäytetyön tekijä ja työelämäyhteys eli Hämeenlinnan kaupunki Oikeus oppia -hankeen nimissä.